

2018

LÄÄNE-VIRUMAA TERVISE- JA HEAOLUPROFIIL

LÄÄNE-VIRU OMAVALITSUSTE LIIT

LÄÄNE-VIRU OMAVALITSUSTE LIIT

Käesolev dokument on valminud Lääne-Viru Omavalitsuste Liidu tellimusel, 2018

Profili koostaja ja projektijuht: Elo Paap

Profili juhtrühma liikmed:

Maido Nõlvak, Kaidy Aljama, Moonika Aruvainu

Profili meeskond:

Maido Nõlvak, Elo Paap, Kaidy Aljama, Jaan Kangur, Aivi Must, Tiina Pihlak, Viivika Roostar, Merle Kodu, Liis Tammekand, Anu Oja, Olga Pihlak, Sirje Keskküla, Meeli Miidla-Vanatalu, Ingrid Pärnamäe, Raili Vlasovski, Kristi Fuchs, Jaak Kirsipuu, Diana Okas, Krista Vaikmets, Külli Luuk.

Keeletoimetaja: Piibe Kohava

Küljendus: Mandariin OÜ

Sissejuhatus. Tervise- ja heaoluprofiil

Lääne-Virumaa tervise- ja heaoluprofiil on strateegiline arengudokument, mis aitab kaardistada maakonna elanike tervise olukorda ja seda mõjutavaid tegureid. Tervise- ja heaoluprofiili abil määratakse maakonna peamised tervisekäitumisprobleemid, vigastuste põhjused, sekkumist nõudvad valdkonnad ja vajalikud tegevused. Tervise- ja heaoluprofiili koostamise eesmärgid on suurendada elanikkonna heaolu ja elukvaliteeti parema tervise kaudu ning juhtida tähelepanu maakonnas ja kohalikes omavalitsustes tehtavate otsuste mõjule tervisele ning vigastuste ennetamisele.

Profiil on tervise edendamise ja vigastuste ennetamise tegevuskava koostamise alus. Tegevuskavas püstitatakse konkreetsed eesmärgid tervisetulemite parandamiseks ja vigastuste ennetamiseks. Oluline on tegevuskava kaudu tagada olulisemate tegevuste järjepidevus. Üks hea tava oli imikute vigastuste ennetamise ja väikelaste vigastuste ennetamise käsiraamatute tasuta jagamine. Selle abil said noored vanemad õppida praktilisi oskusi. Praegu kahjuks on nende raamatute jagamine lõpetatud.

Tervise- ja heaoluprofiil aitab selgemini näha seoseid erinevates valdkondades tehtavate otsuste ja planeeritavate tegevuste ning tervisemõjude vahel. Teadmine sellest, mis on hästi ja mis halvasti, võimaldab oma edaspidised tegevused suunata õigesse kohta ning kulutada vahendeid targalt ja tulemuslikult. Näiteks eesmärgipäraselt planeeritud kultuuriüritusel kasutatud üks euro hoiab kokku 15 eurot sotsiaalvaldkonna kuludest. Kasu tekib sellest, et mida rohkem on inimesed tegevuses ning mida rohkem nad omavahel suhtlevad, seda paremad on nende tervisenäitajad ja sotsiaalsed oskused.

Tervise- ja heaoluprofiil on suunatud kõigile omavalitsustele ja maakonna elanikele, erinevate valdkondade spetsialistidele, otsustegijatele ja poliitikutele terviseteadlikkuse suurendamiseks ja tervisemõjurite paremaks mõistmiseks.

Tervise- ja heaoluprofiil annab võimaluse juhtida tähelepanu omavalitsuses ja maakonnas tehtavate otsuste kohta tervisemõjudele, tagada tervise arendamise temaatika integreerimine omavalitsuste arengukavadesse ja maakonna arengustrateegiasse, anda terviseküsimumustele laiem kõlapind nii elanike kui ka otsusetegijate hulgas, aktiveerida kogukonna liikmeid tegutsema paremate tervisetulemite saavutamiseks ning luua eeldused rahvastiku tervise parandamiseks ja vigastuste ennetamiseks.

Loodan, et erinevad võimalused innustavad oma tervise nimel õigesti toituma ning aktiivselt liikuma ja suhtlema teidki. Samuti tulevad kõigile kasuks oskused ja teadmised vigastuste ennetamisel, et tervena elatud eluaastad oleksid meil võimalikult pikad ning me saaksime nautida lähedaste ja sõpradega koos veedetud aega.

Terved inimesed on terve ja rõõmsa ühiskonna alus!

Maido Nõlvak
Lääne-Viru Omavalitsuste Liidu juhatuse liige
ja Rakvere vallavanem

Sisukord

1. Lääne-Virumaa tervise ja heaolu arenguprioriteedid.....	5
2. Lääne-Virumaa tervise- ja heaolu tegevuskava aastateks 2019–2022.....	7
3. Lääne-Virumaa tervise ja heaolu ülevaade 2018.....	12
4. Tervisedenduse planeerimine Lääne-Virumaal 2014 vs 2018.....	18
5. Kuni Su küla veel elab, elad sina ka.....	20
6. Ruumiline planeerimine.....	22
7. Teenused.....	24
7.1 Haridus.....	24
7.2 Noorsootöö.....	30
7.3 Tervishoid.....	35
7.4 Sotsiaalteenused.....	37
7.5 Kultuurielus osalemise ja kultuuri tarbimise võimalus Lääne-Virumaal.....	39
7.6 Spordielu Lääne-Virumaal.....	41
8. Turvalisus.....	42
8.1 Turvaline kogukond politsei pilgu läbi.....	42
8.2 Päästeameti ennetustöö.....	45
8.3 Lääne-Virumaa liiklusinfo.....	47
8.4 Tööõnnetused ja nende ennetamine.....	49
8.5 Tervist edendavad töökohad.....	50
9. Lääne-Virumaa võrdsed võimalused tervises.....	51
10. Lääne-Viru tervise- ja heaoluprofiili planeerimise protsess ja ülesehitus.....	56

1. Lääne-Virumaa tervise ja heaolu arenguprioriteedid

Käesolev peatükk kirjeldab Lääne-Virumaa tervise ja heaolu arenguprioriteete. Prioriteedid tulenevad tervise- ja heoluprofilist. Prioriteedid on lähtepositsioon maakonna tervise- ja heaolu tegevuskava eesmärkide püstitamisel ja tegevuskava planeerimisel järgnevas neljaks aastaks.

Tervise ja heaolu arengu planeerimiseks kutsuti ellu maakondlik koostöögrupp, kuhu kuulusid pea kõigi eluvaldkondade esindajad. Töögrupp seisis silmitsi teadmise, et kõiki tervist ja heaolu mõjutavaid probleeme ei ole võimalik korraga lahendada. Selleks kaaluti pikalt probleemide mõjuala ning valiti neli kõige olulisemat probleemi. Probleemid on sõnastatud järgmiste arenguprioriteetidena.

Prioriteedid:

1. Laste ja noorte riskikäitumise (sõltuvust tekitavad ained, vigastused) ennetamine.
2. Üksikute eakate toimetulekutoetamine.
3. Vaimse tervise (depressiooni, suitsiidide, lähisuhtevägivalla, koolikiusamise) probleemide ennetamine.
4. Piisava liikumise edendamine kõigis vanuserühmades + tervislike toitumisvalikute toetamine.

Teemad, mis esmalt tõstatati ja mille hulgast sõnastati arenguprioriteedid:

- Tugiteenuste ebaühtlane kättesaadavus, sh spetsialistide vähesus (logopeedid, sotsiaalpedagoogid, eripedagoogid, psühholoogid).
- Vananeva ühiskonnaga seotud probleemistik. Kõigil teenusepakkujatel eakate sihtrühma kasv – vaja rohkem teenuseid ja teenuste sisu muutust. Samas enim kasutatav perearstiabi väga kriitilises seisus, kuna ka perearstid on eakad ja lähitulevikus võivad mitmed perearstinimistud jääda „peremeheta“.
- Vaimse tervise probleemide sagenemine. Varase märkamise jaoks ei ole piisavalt spetsialiste ja samas kui on probleemi märganud ning inimene on valmis abi saama, on ooteajad väga pikad või polegi maakonnas spetsialisti, kelle juurde minna (näiteks lastepsühhiaater).
- Liikluskasvatus ei ole piisav või kui juba ollakse liikluses, siis unustatakse turvalisus (näiteks tegeletakse roolis olles kõrvaliste tegevustega).
- Vähene liikumisaktiivsus tööealise elanikkonna hulgas. Sama on ka laste ja noorte hulgas, see on oluliselt suurendanud ülekaaluliste või suisa rasvunud laste arvu 1. klassis (iga neljas laps ülekaaluline - Euroopa laste rasvumise seire, COSI uuring).
- Sõltuvust (sh nii legaalsed kui illegaalsed ained) tekitavate ainete tarbimine. Fookus just laste ja noorte riskikäitumisel.
- Lähisuhtevägivalla rohkus.
- Vigastussurmasid ja haigestumist on jätkuvalt liiga palju.

Soovitused kohalikele omavalitsustele paikkonna rahvatervise arengu planeerimiseks lähtuvalt dokumendist „Lääne-Virumaa tervise- ja heaolu tegevuskava aastateks 2019– 2022“

Eesmärk 1. Sõltuvusainete tarbimise vähendamine Lääne-Virumaa alaealiste seas.

Tegevussuund 1.1 Alaealiste vabaajategevuste mitmekesistamine.

- Huvitegevuse ja -hariduse süsteemne vajadusepõhine mitmekesistamine. Paikkonnas vaadata mõlemat valdkonda ka „ühel pildil“, et tegevused ei dubleeriks üksteist ega oleks ajale jalgu jäänud.
- KOV otsustab, kuhu paigutada riigi eraldatud huvitegevuse raha. Mõistlik oleks kaaluda, kas huvitegevus, mida pakutakse, on lastele ja noortele atraktiivne, ning et valikus oleks pigem köitvad (sh liikumisharjumust tekitavad) huvitegevused;
- Kas õppeasutused, mis pakuvad huviharidust, on paikkonna üldises arengus aja- ja asjakohased.
- Laste ja noorte vaba aja tegevuste kvaliteet sõltub suuresti noortekeskuste kvaliteedist – mida tehakse noortekeskustes ja kas on piisavalt kvalifitseeritud töäjõudu.
- Politsei ennetusprogrammi SPIN toetamine KOV-i poolt.

Tegevussuund 1.2 Alaealistega tegelevate sidusrühmade teavitamine.

- KOV-i liitumine vanemlusprogrammiga „Imelised aastad“.¹

Tegevussuund 1.3 Alaealistega tehtavat ennetustööd toetavad koostööalgatused.

- KOV-i sotsiaalprogrammide algatamine taastava õiguse põhimõtete toetuseks (süüteo heastamine).
- Maakondliku noorsootöö koordinaatori ametikoha loomine ja täitmine.

Eesmärk 2. Lääne-Virumaa üksikute 65+ elanike riskikäitumise vähenemine kaasatuse (sotsiaalne sidusus) suurendamise kaudu.

Tegevussuund 2.1 Järjepidev ülevaate koostamine üksi elavatest eakatest. Ülevaate saamine üksi elavatest eakatest ja teavitussüsteemi loomine.

Tegevussuund 2.2 Eakate kaasamist toetavad koostööalgatused.

- Eakat toetavate koostöö- ja tugivõrgustike loomine (vajadusel KOV ja maakonna piiride üleselt).
- Eakate huvitegevus. Kas kultuuri- ja seltsimajad pakuvad jõukohast tegevust erinevatele (eakate) gruppidele või on keskendunud ainult (pool) professionaalsele ringide tegevusele.

Eesmärk 3. Eelduste loomine selleks, et Lääne-Virumaal tegeleks rohkem elanikke regulaarse (tervise)liikumisega ning laste toit oleks tervist toetavam.

Tegevussuund 3.1 Maakondliku infolevi ja koostöö algatamine aktiivse liikumise toetuseks.

- Terviselikumise alase maakondliku teavitussüsteemi loomine ja toetamine.

Tegevussuund 3.2 Tööealise elanikkonna liikumise toetamine.

- Liikumistegevuste programm tööealiste riskirühmale (riskirühma selgitab VIROL). Kõigile kõike korraga pakkuda ei ole võimalik. KOV-i poolne ettevõtjate teavitamine võimalusest kasutada maksusoodustus töötajate liikumisharrastuse toetuseks.

Tegevussuund 3.3 Lasteaia- ja koolilaste kehalise aktiivsuse suurendamine ning toitumisharjumuse parandamine.

- Omavalitsuse planeering peab toetama tervist. Näiteks: auto ja koolibuss ei peaks lapsi viima kooli ja lasteaia treppi (samal ajal peaks toetama turvalist liiklemist).
- KOV-i laste tervise toetamiseks soovitame allasutustes kasutada järgmisi riigi pakutavaid lisaressursse:
 - Tervist Edendav Kool
 - Tervist Edendav Lasteaed
 - Liikuma Kutsuv Kool
 - VEPA Käitumisoskuste Mäng

Eesmärk 4. Uute süsteemsete protsesside algatamine vaimse tervise probleemide ennetamiseks.

Tegevussuund 4.1 Uute süsteemsete koostöövormide ellukutsumine ja koordineerimine.

- Igas KOV-is laste ja perede võrgustiku loomine (valdkondade ülene), mis toetaks ennetustegevust ning laste õiguste ja heaolu tagamist. Võrgustiku loomisel on soovitatav järgida laste ja perede komisjoni kriteeriume.
- Maakondliku sotsiaal- ja haridusvaldkonna koordinaatori ametikoha loomine ja täitmine.

Tegevussuund 4.2 Teavitustöö vaimse tervise probleemide ennetamiseks.

- Valmisolek kajastada KOV-i ajalehtedes tõendus- põhised infot vaimse tervise probleemide kohta.
- „Külakorras“ korraldada teemaüritusi vaimse tervise probleemide ennetamiseks.

¹ <http://www.terviseinfo.ee/et/projektid/vanemlusprogramm-imelised-aastad>

2. Lääne-Virumaa tervise- ja heaolu tegevuskava aastateks 2019–2022

Maakondliku arengustrateegia LISA

Eesmärgid, indikaatorid, tegevussuunad ja tegevused	Teostamise AEG (täpsustat), vajadusel täpsustav tegevus ja INDIKAATOR				Teostaja	
	2019	2020	2021	2022	Vastutav organisatsioon	Kaasatavad partnerid
Eesmärk 1. Sõltuvusainete tarbimise vähendamine Lääne-Virumaa alaealiste hulgas.						
Indikaatorid:						
<ul style="list-style-type: none"> Lääne-Virumaa alaealiste toimepandud tubakaseaduse ja alkoholiseaduse rikkumiste vähenemine võrreldes 2017. aastaga (allikas: PPA). Alkoholi mitte tarbivate alaealiste arv kasvab. Baasväärtus 2013.-2014. aastal 58,1%. (Allikas: KU531: Alkoholi tarvitamise sagedus piirkonna järgi. Kooliõpilaste tervisekäitumise uuring (HBSC). TAI andmebaas) Mittesuitsetavate alaealiste arv kasvab. Baasväärtus 2013.-2014. aastal 91,6%. (Allikas: KU631: Suitsetamise sagedus piirkonna järgi. Kooliõpilaste tervisekäitumise uuring (HBSC). TAI andmebaas) Kanepi mittesuitsetajate arv kasvab. Baasväärtus 2013.-2014. aastal 88,4%. (Allikas: KU711: Kanepi suitsetamine piirkonna järgi. Kooliõpilaste tervisekäitumise uuring (HBSC). TAI andmebaas) 						
Tegevussuund 1.1 Alaealiste mitteformaalse tegevuse rikastamine.						
Tegevus 1.1.1 Jälgimine, mida noored soovivad vaba aja rikastamiseks.	foorumi või küsitluse vormis; raport VIROL-ile	foorumi või küsitluse vormis; raport VIROL-ile	foorumi või küsitluse vormis; raport VIROL-ile	foorumi või küsitluse vormis; raport VIROL-ile	Lääne-Virumaa noortekogu	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit Noortekeskused Koolid
Tegevus 1.1.2 Sotsiaalsete oskuste õpetamine. Kogemusõustamine, kuidas olla ettevõtlik noor.	õpilasfirmade juhendajate arvu suurendamine; aktiivsete ettevõtete kaasamine; kogemusõustajate koolitamine; KOV-i toetuse tagamine	projekti osapoolte võimestamine; KOV-i toetuse tagamine	õpilasfirmade juhendajate arvu suurendamine; aktiivsete ettevõtete kaasamine; kogemusõustajate koolitamine; KOV-i toetuse tagamine	projekti osapoolte võimestamine; KOV-i toetuse tagamine; projekti tegevustele tagasiside andmine.	Lääne-Viru Ettevõtlus- ja Arenduskeskus Lääne-Virumaa noortekogu	Koolid Lääne-Virumaa noortekogu Lääne-Viru Omavalitsuste Liit
Tegevus 1.1.3 Sotsiaalsete oskuste õpetamine noortekeskustes.	sots. oskuste kaardistamine ja rakendamise tegevuskava	ideede rakendamine ja jälgimine	ideede rakendamine ja jälgimine	ideede rakendamine ja jälgimine	Lääne-Virumaa noortekogu	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit Noortekeskused
Tegevus 1.1.4 Politsei ennetusprogramm SPIN ja avatud ruumi metoodika laiendamine.	SPIN-programmi laienemine kahte KOV-i.	programmi tagasiside ja otsused edasiseks arenguks; rakendamine	programmi tagasiside ja otsused edasiseks arenguks; rakendamine	programmi tagasiside ja otsused edasiseks arenguks; rakendamine	Rakvere politseijaoskond Ennetus- ja menetlustalitus	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit Noortekeskused Koolid
Tegevussuund 1.2 Alaealistega tegelevate sidusrühmade teavitamine.						
Tegevus 1.2.1 Lastevanemate teavitamine (sotsiaal)meedia ja kontaktasutuste (näiteks kool) kaudu.	Nelja-aastase teavitusplaani koostamine ja rakendamine	teavitusplaani rakendamine	teavitusplaani rakendamine	teavitusplaani rakendamine	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit	Rakvere haigla Ajaleht Tervise Arengu Instituut Lääne-Virumaa noortekogu
Tegevus 1.2.2 Vanemlusprogrammi „Imelised aastad“ propageerimine KOV-ile	kaardistada, mitmes L-Viru KOV-is on programm olnud; programm käivitub ühes KOV-is	programm kahes KOV-is	programm ühes KOV-is	programm ühes KOV-is	KOV	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit Tervise Arengu Instituut
Tegevus 1.2.3 Noortekeskuste (jt ringi-) juhtide koolitamine „Kuidas märgata“.	Koolituskava koostamine ja rakendamine	Koolituskava rakendamine	Koolituskava rakendamine	Koolituskava rakendamine	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit	Noortekeskused Lääne-Virumaa noortekogu Rakvere haigla
Tegevus 1.2.4 Alkoholimüüjate vastutuse teavitamine kontrollostmise kaudu.	2018. aasta kontrollostu tulemustest teavitamine	Kontrollostude sooritamine ja avalikkuse teavitamine	x	Kontrollostude sooritamine ja avalikkuse teavitamine	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit	KOV, noortekeskused Lääne-Virumaa noortekogu Rakvere politseijaoskond
Tegevussuund 1.3 Alaealistega ennetustööd toetavad koostööalgatused.						
Tegevus 1.3.1 Taastava õiguse sotsiaalprogrammide algatamine.	politsei ootuste tutvustamine; programmide ideetalgud; programmide käivitamine ja rakendamine	programmide rakendamine	programmide ideetalgud; programmide rakendamine	programmide rakendamine	Rakvere politseijaoskond Ennetus- ja menetlustalitus	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit noortekeskused Rajaleidja KOV-i sotsiaaltöötajad
Tegevus 1.3.2 Koolide jm huvigruppide teavitusprogrammide integreerimine õppekavva (näiteks päästeameti teavitus kooskõlas kooli õppekavaga).	Osapoolte arutelud ja teavitusprogrammide integreerimine (ajaline ja sisuline). Enne õppeaasta algust.	Osapoolte arutelud ja teavitusprogrammide integreerimine (ajaline ja sisuline). Enne õppeaasta algust.	Osapoolte arutelud ja teavitusprogrammide integreerimine (ajaline ja sisuline). Enne õppeaasta algust.	Osapoolte arutelud ja teavitusprogrammide integreerimine (ajaline ja sisuline). Enne õppeaasta algust.	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit (haridusvaldkond)	Lääne-Viru Ettevõtlus ja Arenduskeskus Rakvere politseijaoskond Maanteamet Päästeamet
Tegevus 1.3.3 Maakondliku noorsootöö koordinaatori ametikoha loomine ja täitmine	ametikoha loomine ja täitmine	noorsootöövaldkonna maakondlik koordineerimine	noorsootöövaldkonna maakondlik koordineerimine	noorsootöövaldkonna maakondlik koordineerimine	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit	KOV

Eesmärgid, indikaatorid, tegevussuunad ja tegevused	Teostamise AEG (täpsusta), vajadusel täpsustav tegevus ja INDIKAATOR				Teostaja	
	2019	2020	2021	2022	Vastutav organisatsioon	Kaasatavad partnerid
Eesmärk 2. Lääne-Virumaa üksikute 65+ elanike riskikäitumise vähenemine kaasatuse (sotsiaalne sidusus) suurendamise kaudu.						
Indikaatorid:						
<ul style="list-style-type: none"> Olemas kaardistus maakonna üksikutest eakatest omavalitsuste kaupa ja kui palju neist on kaasatud neile sobivasse tegevusse või võrgustikku. Üksikute eakate sotsiaalne sidusus on kasvanud 10% (baasväärtus selgub kaardistusest). Eakate tule-, liiklusõnnetuste vähenemine võrreldes 2017. aastaga. Suurem kaasatus (organisatsioonide kaudu) tagab ennetus- ja muu info parema kättesaadavuse. 						
Tegevussuund 2.1 Järjepidev ülevaate koostamine üksi elavatest eakatest.						
Tegevus 2.1.1 Maakondlik, omavalitsuste kaupa, üksi elavate 65+ elanike kaardistamine + hõivatus.	kaardistamise protsessi koostamine, sh kuidas hiljem andmed uuenevad; kaardistamine	kaardistamine (andmete uuendamine)	kaardistamine (andmete uuendamine)	kaardistamine (andmete uuendamine)	Lääne-Viru turvalisuse nõukogu Sotsiaalkaitse komisjon	KOV-i sotsiaaltöötajad Omniva Päästeamet
Tegevus 2.1.2 Kampania „Teata eakast“.	kampaaniatingimuste koostamine, kampania algatamine	kampania algatamine, teostamine	kampania algatamine, teostamine	kampania algatamine, teostamine	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit	Lääne-Viru tervisenõukogu ning turvalisuse nõukogu Sotsiaalkaitsekomisjon KOV-i sotsiaaltöötajad Omniva Päästeamet
Tegevussuund 2.2 Infolevi üksi elavate eakate kohta.						
Tegevus 2.2.1 Eakate infolevi kommunikatsiooniplaan.	kommunikatsioonikanalite kaardistus ja toimimise iseloom, kommunikatsiooniplaani koostamine ja huvigruppideletutvustamine	kommunikatsiooniplaani rakendamine	kommunikatsiooniplaani rakendamine	kommunikatsiooniplaani rakendamine	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit	Lääne-Viru tervisenõukogu ning turvalisuse nõukogu Sotsiaalkaitsekomisjon KOV-i sotsiaaltöötajad Eakate seltsid, liidud
Tegevussuund 2.3 Eakate kaasamist toetavad koostööalgatused.						
Tegevus 2.3.1 Eakat toetavate koostöö- ja tugivõrgustike loomise ideetalgute algatamine ning ideede rakendamine.	x	Ideetalgu tingimuste koostamine. Ideetalgu ellukutumine (ideed peavad kokku viima sihtrühma ja nn vabatahtlikud teenusepakujad). Rakendatavate ideede valimine.	Ideede rakendamine	Ideede rakendamine	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit	Lääne-Viru turvalisuse nõukogu Sotsiaalkaitse komisjon KOV sotsiaaltöötajad Eakate seltsid, liidud MTÜ-d Lääne-Viru Ettevõtlus- ja Arenduskeskuse kaudu
Tegevus 2.3.2 Põlvkondade sidususe kampania „Timurlased eakateenistuses“.	x	kampaaniatingimuste koostamine, kampania algatamine	kampania algatamine, teostamine	kampania algatamine, teostamine	Lääne-Virumaa noortekogu	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit Noortekeskused Koolid
Tegevus 2.3.3 Eakate huvitegevuse ja koolitusvõimaluste kaardistamine.	x	Ühitada tegevusega 2.2.1; levitada kaardistatud infot vastavalt kommunikatsiooniplaanile	info koondamine ja levitamine	info koondamine ja levitamine	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit	Lääne-Viru turvalisuse nõukogu Sotsiaalkaitsekomisjon Lääne-Viru Rakenduskõrgkool KOV-isotsiaaltöötajad Eakate seltsid, liidud

Eesmärgid, indikaatorid, tegevussuunad ja tegevused	Teostamise AEG (täpsusta), vajadusel täpsustav tegevus ja INDIKAATOR				Teostaja	
	2019	2020	2021	2022	Vastutav organisatsioon	Kaasatavad partnerid
Eesmärk 3. Eelduste loomine selleks, et Lääne-Virumaal tegeleks rohkem elanikke regulaarse (tervise)liikumisega ning laste toit oleks tervist toetavam.						
Indikaatorid: <ul style="list-style-type: none"> Maakonna 2018 aasta heaolu ülevaatest indikaator 37 „Piisav liikumine tööealise elanikkonna seas“, baasväärtus 44,1, sihtväärtus 65%. Maakonna 2018 aasta heaolu ülevaatest indikaator 32 „Ülekaalulised ja rasvunud tööealise elanikkonna seas“, baasväärtus 59,8%, sihtväärtus 55%. Indikaator „I klassi laste ülekaal“ on säilinud 2017. aastatasemel. 						
Tegevussuund 3.1 Maakondadevahelise infolevi ja koostöö algatamine aktiivse liikumise toetuseks.						
Tegevus 3.1.1 Ühise infolevi koostöörupi ellukutsumine.	olemasolevate ja puuduvate ressursside kaardistamine. Ühise infolevi rakenduse/protsessi koostamine.	koostöörupi tegutsemise ja info levitamise reguleerimine	koostöörupi tegutsemise ja info levitamise reguleerimine	koostöörupi tegutsemise ja info levitamise reguleerimine	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit Lääne-Viru Spordiliit	KOV-id Klubid Lasteaedade ja koolide esindus
Tegevus 3.1.2 Maakonna elektroonse kalendri koostamine (kultuuri- ja spordiüritused).	ühise infoplatvormi „www“ loomine; selle tutvustamine info andjatele ja saajatele; infoplatvormirakendamine	info andjatele ja saajatele meelespead; infoplatvormi kasutamine	info andjatele ja saajatele meelespead; infoplatvormi kasutamine	info andjatele ja saajatele meelespead; infoplatvormi kasutamine	Lääne-Viru Spordiliit Klubid	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit KOV-id Seltsi- ja kultuurimajad
Tegevus 3.1.3 Liikumist toetavate tervisepoliitiliste seisukohtade kujundamine.	seisukohtade kujundamine ja KOV- volikogudesse läkitamine	seisukohtade kujundamine ja KOV-i volikogudesse läkitamine	seisukohtade kujundamine ja KOV-i volikogudesse läkitamine	seisukohtade kujundamine ja KOV-i volikogudesse läkitamine	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit	KOV-id
Tegevussuund 3.2 Tööealise elanikkonna liikumise toetamine.						
Tegevus 3.2.1. Liikumistegevuste programm tööealiste riskirühmale.	riskirühma selgitamine; programmi koostamine	programmi rakendamine	programmi rakendamine	programmi rakendamine; programmi hindamine	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit	Tervise Arengu Instituut Tööinspeksioon Tervisenõukogu Programmi vajadustest selguv koostööpartner
Tegevus 3.2.2 TET-võrgustiku tugi liikumise toetamiseks.	töökeskonna spetsialistide ja - volinike teavitamine TET-võrgustiku liikumisasest infost, heapraktika näidete jagamine	heapraktikate käivitamise motivatsioonipaketi koostamine; liikumisasest heapraktikate info levitamine ja rakendamiseasutustes	liikumisasest heapraktikate info levitamine ja rakendamine asutustes	liikumisasest heapraktikate info levitamine ja rakendamine asutustes	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit	Tervise Arengu Instituut Tööinspeksioon Tervisenõukogu Lääne-Viru Ettevõtlus- ja Arenduskeskus
Tegevussuund 3.3 Lasteaia- ja koolilaste kehalise aktiivsuse suurendamine ja toitumisharjumuse parandamine.						
Tegevus 3.3.1 Lastevanemate teavitamine (sotsiaal)meedia ja kontaktasutuste (kool ja lasteaed) kaudu.	tegevusega 1.2.1 ühitamine; riskirühma (ülekaalulised lapsed) täpne selgitamine ja tegevuse suunamine nende vanematele	tegevusega 1.2.1 ühitamine; ülekaaluliste laste lastevanemate toetusgrupi ellukutsumine ja rakendamine	tegevusega 1.2.1 ühitamine; ülekaaluliste laste lastevanemate toetusgrupi rakendamine	tegevusega 1.2.1 ühitamine; ülekaaluliste laste lastevanemate toetusgrupi rakendamine; toetusgrupi tagasiside	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit	Rakvere haigla Ajaleht Tervise Arengu Instituut Lääne-Virumaa noortekogu
Tegevus 3.3.2 Koolide ja lasteaedade toiduteadlikkuse selgitamine.	x	koolide ja lasteaedade ülevaade menüüdest ja puhvetis pakutavast	soovitused toitlustajatele ja kokkadele vastavalt kaardistusele, vajadusel kokkade koolitus	koolitus toitlustajatele ja kokkadele vastavalt vajadusele	TEK-i ja TEL-i koordinaatorid	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit Terviseameti Idatalituse Lääne-Virumaa esindus Koolid Lasteaiad
Tegevus 3.3.3 Liikumist toetava kooli mudeli arendamine ja rakendamine koolides.	liikumist toetava kooli mudeli tutvustamine; 10% koolidest on mudeli rakendanud	liikumist toetava kooli mudeli tutvustamine; 25% koolidest on mudeli rakendanud	50% koolidest on mudeli rakendanud	100% koolidest on mudeli rakendanud	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit	Tervise Arengu Instituut Tervisenõukogu Koolid Tartu Ülikooli sporditeaduste ja füsioteraapia instituut Liikumislabor
Tegevus 3.3.4 Koolide ja lasteaedade teemakohaste(liikumine ja toitumine) hea tava näidete jagamine.	heade tavade jagamine lasteaedade kogunemisel	heade tavade jagamine koolide kogunemisel	heade tavade jagamine lasteaedade kogunemisel	heade tavade jagamine koolide kogunemisel	TEK-i ja TEL-i koordinaatorid	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit Koolid Lasteaiad

Eesmärgid, indikaatorid, tegevussuunad ja tegevused	Teostamise AEG (täpsusta), vajadusel täpsustav tegevus ja INDIKAATOR				Teostaja	
	2019	2020	2021	2022	Vastutav organisatsioon	Kaasatavad partnerid
Eesmärk 4. Uute süsteemsete protsesside algatamine vaimse tervise probleemide ennetamiseks.						
Indikaatorid:						
<ul style="list-style-type: none"> • Depressiooni esinemine meestel (> 16 a, %). Baasväärtus 6,5. Sihtväärtus 5,8. (Allikas: TAI. Lääne-Virumaa tervise ja heaolu ülevaade 2018 indikaator 16) • Depressiooni esinemine naistel (> 16 a, %). Baasväärtus 4,7. Sihtväärtus 4,5. (Allikas: TAI. Lääne-Virumaa tervise ja heaolu ülevaade 2018 indikaator 16) • Suitsiidide arvu vähenemine. Baasväärtus 11 juhtumit aastal 2017. (Allikas: TAI andmebaas SD31: 15 levinumat surma põhjust soo ja maakonna järgi) • Lähisuhtevägivalda juhtumite vähenemine. Baasväärtus 95 juhtumit (PPA). • Põhikoolist välja langenud õpilaste arv on vähenenud. Põhikoolis õppis 2017/18 õ.-a. 5817 last ja neist jättis põhikooli pooleli kaheksa last. 						
Tegevussuund 4.1 Uute süsteemsete koostöövormide ellukutsumine ja koordineerimine.						
Tegevus 4.1.1 Sotsiaalkaitsekomisjoni programm „KOV-i laste ja peredevõrgustik“	programmi planeerimine ja algatamine (1-2 KOV-i piloot)	programmi rakendamine kõigis kaheksas KOV-is	programmi rakendamine	programmi rakendamine ja tagasiside	Lääne-Viru turvalisuse nõukogu Sotsiaalkaitsekomisjon	Rajaleidaja KOV-i sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad Koolid ja lasteaiad Noortekeskused Politsei Perearstid
Tegevus 4.1.2 Maakondliku sotsiaal- ja haridusvaldkonna koordinaatori ametikoha loomine ja täitmine	ametikoha loomine ja täitmine	valdkonna maakondlik koordineerimine (info koondamine, analüüs, jagamine ja võrgustikutöö korraldamine)	valdkonna maakondlik koordineerimine (info koondamine, analüüs, jagamine ja võrgustikutöö korraldamine)	valdkonna maakondlik koordineerimine (info koondamine, analüüs, jagamine ja võrgustikutöö korraldamine)	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit	KOV
Tegevussuund 4.2 Teavitustöö vaimse tervise probleemide ennetamiseks.						
Tegevus 4.2.1 Teemakajastused KOV-i lehtedes vaimse tervise probleemide ennetamiseks.	teemakajastuste sagedus, teemad, vastutajad, kajastamine	teemakajastuste sagedus, teemad, vastutajad, kajastamine	teemakajastuste sagedus, teemad, vastutajad, kajastamine	teemakajastuste sagedus, teemad, vastutajad, kajastamine	Lääne-Viru turvalisuse nõukogu Sotsiaalkaitsekomisjon	Rajaleidaja KOV-i lehed KOV-i sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad
Tegevus 4.2.2 Vaimse tervise päeva tähistamine 10.oktoobril (KOV-is külakorda).	KOV-i valik, teemade planeerimine ja vastutuse jagamine	KOV-i valik, teemade planeerimine ja vastutuse jagamine	KOV-i valik, teemade planeerimine ja vastutuse jagamine	KOV-i valik, teemade planeerimine ja vastutuse jagamine	Lääne-Viru turvalisuse nõukogu Sotsiaalkaitsekomisjon	Rajaleidaja KOV-i lehed KOV-i sotsiaal- ja lastekaitsetöötajad
Tegevus 4.2.3 Vaimse tervise projektide kaardistamine (VEPA, KIVA jne)	kaardistus	kaardistuse tulemuse tutvustamine, sh programmide tõenduspõhisuse tutvustamine ja vajadusel propageerimine	kaardistuse tulemuse tutvustamine, sh programmide tõenduspõhisuse tutvustamine ja vajadusel propageerimine	x	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit	TEK ja TEL Koolid ja lasteaiad

Lääne-Virumaa tervise- ja heaolutegevused 2019–2022, elluviimise tegevuskava

Tegevuskava elluviimine eeldab riigi, maakonna, kohalike omavalitsuste ja paljude teiste koostööpartnerite koostööd. Lääne-Virumaa tervise ja heaolu tegevuskava aastateks 2019–2022 on Lääne-Viru maakonnastrateegia 2030+ lahutamatu lisa.

Lääne-Virumaa tervise- ja heaolu tegevuskava ajakohastab Lääne-Viru Omavalitsuste Liidu tervisenõukogu vastavalt järgnevale tegevuskavale:

Eesmärgid, tegevussuunad ja tegevused	Teostamise AEG (täpsusta), vajadusel täpsustav tegevus ja INDIKAATOR				Teostaja	
	2019	2020	2021	2022	Vastutav organisatsioon	Kaasatavad partnerid
Eesmärk: Profili protsessi järjepidevuse tagamine						
Tegevussuund: Profili ja tegevuskava uuendamine						
Tegevus 1. VIROL-i üldkoosolekule aruandlus profili tegevustest	1 x aastas (sügis enne eelarvete koostamist)	1 x aastas (sügis enne eelarvete koostamist)	1 x aastas (sügis enne eelarvete koostamist)	1 x aastas (sügis enne eelarvete koostamist)	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit Turvalisuse ja rahvatervise spetsialist	profili partnerid
Tegevus 2. Tervisenõukogule aruandlus profili tegevustest	2 x aastas	2 x aastas	2 x aastas	2x aastas	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit Turvalisuse ja rahvatervise spetsialist	profili partnerid
Tegevus 3. Tervise- ja heaoluprofiili ning tegevuskava uuendamine	x	I kv 2019 ülevaate koostamine; II kv KOV-i aruandlus ja ettepanekud 2021. aastaks	I kv 2020 ülevaate koostamine; II kv KOV-i aruandlus ja ettepanekud 2022. aastaks	I kv 2021 ülevaate koostamine; II kv KOV-i aruandlus ja ettepanekud 2022. aastaks; II kv uue nelja-aastase profiiliperioodi planeerimine; III-IV kv 2023.-2026. aasta arengu kinnitamine	Lääne-Viru Omavalitsuste Liit	profili partnerid

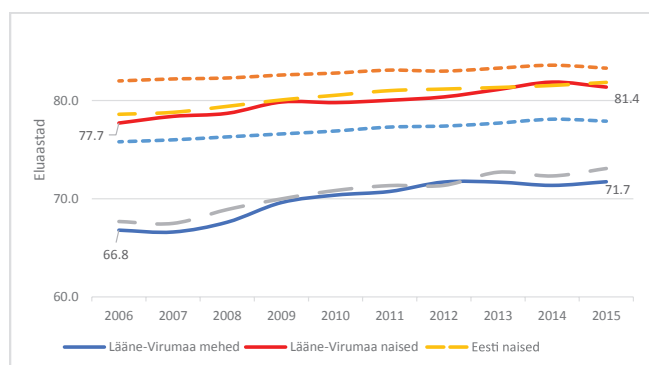
3. Lääne-Virumaa tervise ja heaolu ülevaade 2018

Elo Paap
Terviseedendaja, OÜ Heaole

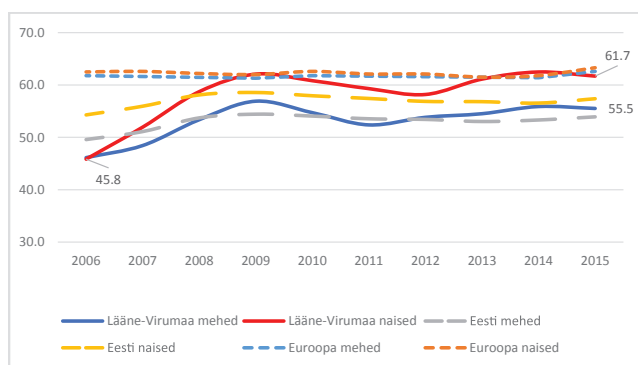
Lääne-Virumaa terviseseisund on parem kui 10 aastat tagasi. Pareim olukord väljendub nii inimeste positiivsemas tervise enesehinnangus kui ka tervena elatud aastate lisandumises.

Rahvastik. 1. jaanuar 2018 aasta seisuga elab Lääne-Virumaal siseministeeriumi andmetel 60 694 inimest. Maakonna rahvastiku oodatav eluiga sünnimomendil kasvab aasta-aastalt, kuigi võrreldes teiste maakondadega on Lääne-Virumaa näitajad kasinamad, eriti meeste oodatava eluea osas (Lääne-Virumaa 71,7 ja Eesti 73,2). Samas, sellest tervelt

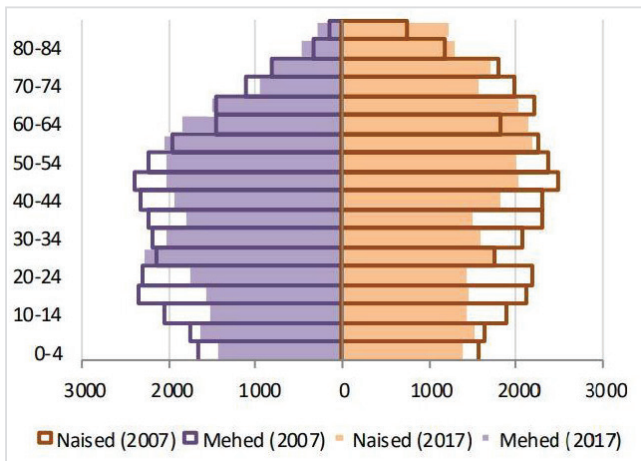
elatud eluaastaid oli meestel 55,5 ja naistel 61,7, kui Eestis keskmiselt meestel 53,9 ja naistel 57,4 aastat. See tähendab, et mehed elavad Lääne-Virumaal keskmisest elueast 16,2 aastat pikaajaliste tervisest tingitud tegevuspiirangutega, naised koguni 19,7 aastat – mis siiski on Eesti keskmisest tunduvalt parem näitaja (M 19,3; N 24,5 aastat). Lääne-Virumaa vanuseline jaotus on Eesti keskmisega sarnane. Laste (0–17-aastaste) suurem osatähtsus elanikkonnas on Rakvere linnas ja Kadrina vallas. Eakate (üle 65-aastaste) osatähtsus on suurem Väike-Maarja, Haljala ja Viru-Nigula vallas. (Joonis 1, 2, 3, 4, 5 ja tabel 2).

Joonis 1. Oodatav eluiga (vanuses 0 aastat).
Allikas: Eurostat, Statistikaamet

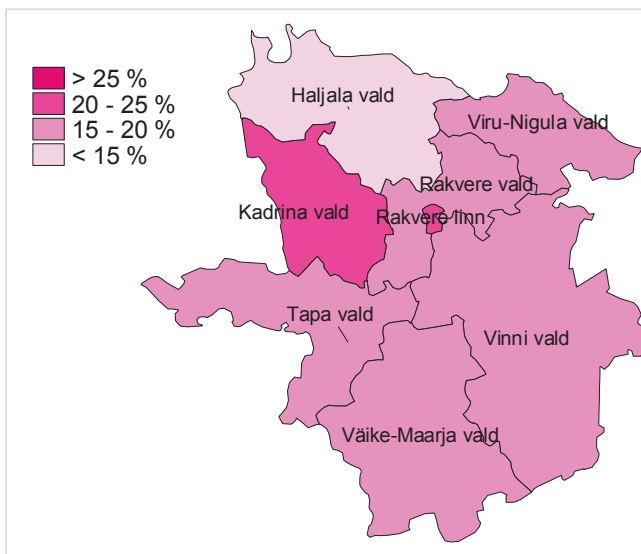

Joonis 2. Tervena elatud aastad (vanuses 0 aastat).
Allikas: Eurostat, Statistikaamet

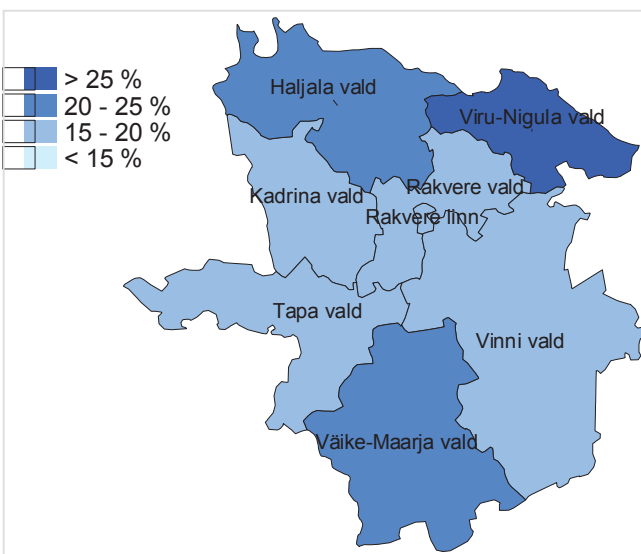
Joonis 3. Rahvastik 2017. aastal ja muutus võrreldes 2007. aastaga.

Allikas: Tervise Arengu Instituut

Joonis 4. Laste (0-17 eluaastat) osatähtsus elanikkonnas. Andmed 2017. a, uus haldusjaotus

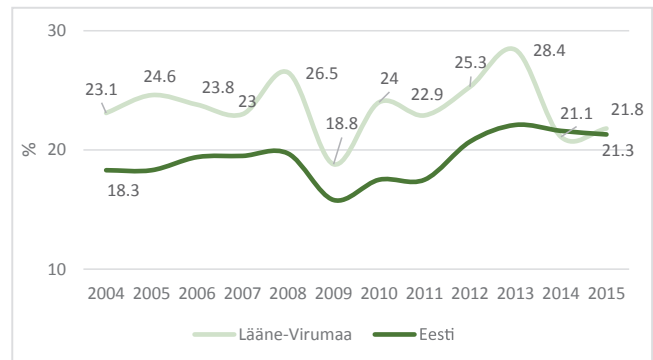
Allikas: Statistikaamet

Joonis 5. Eakate (üle 65 aasta) osatähtsus elanikkonnas. Andmed 2017. a, uus haldusjaotus.

Allikas: Statistikaamet

Võrdsed võimalused. Lääne-Virumaa inimestel on tööhõive olukord kessem kui paljudes teistes maakondades ja ka suhtelise vaesuse määr on Eesti keskmisest oluliselt suurem. Vaatamata sellele hindavad Lääne-Virumaa inimesed enda tervist positiivsemalt kui Eestis keskmiselt. See omakorda on vastuolus nii Eesti kui ka ELi tervisenäitajatega, kus väidetavalt positiivne tervisehinnang on 50-75%-l vastajatest seotud just suurema sissetulekuga. (Joonis 6 ja tabel 2).

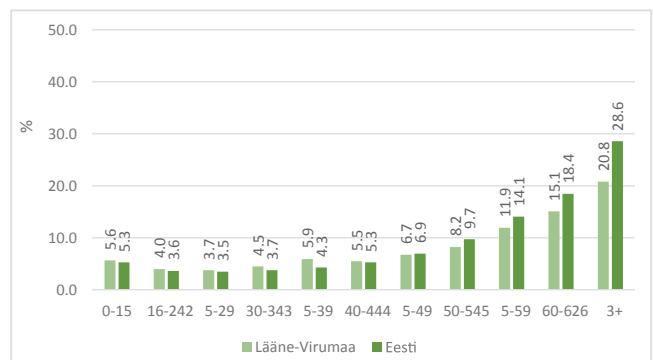

Joonis 6. Suhtelise vaesuse määr.

Allikas: Statistikaamet

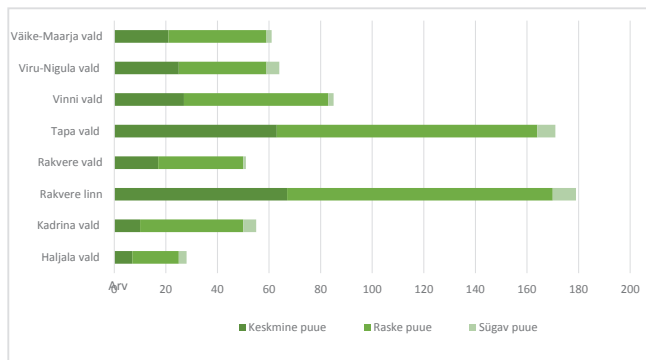
Rahvastiku tervise seisund. Puuetega inimeste osakaal on Eesti keskmisega võrreldes väiksem (Eesti 11,4% ja Lääne-Virumaa 9,9%). Lääne-Virumaa rahvas hindab oma tervist positiivsemaks kui eestlane keskmiselt. Samas esineb Lääne-Virumaa meestel depressioonisümptomeid Eesti keskmisest sagedamini, vastupidiselt maakonna naistele, kelle depressioonisümptomite väljendumine on fikseeritud Eesti väikseima näitajaga.

Erinevate somaatiliste haiguste esmahaigestumine jääb Eesti keskmisele tasemele. Peamised surmapõhjused on jätkuvalt vereringeelundite haigused ning vähk. Lääne-Virumaa inimeste pahaloomulistes kasvajatesses suuremuse näitajad on Eesti suurimad. Üsna suur on ka suuremuse elujõuliste ja produktiivsete (sh tööealiste) elanike seas ehk enne 65. eluaastat. (Joonis 7, 8, 9, 10, 11, 12 ja tabel 2).

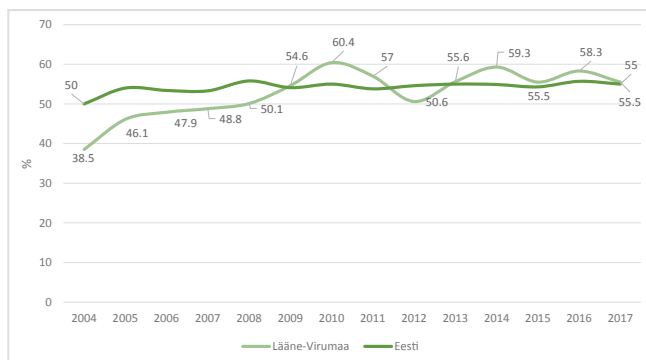

Joonis 7. Puuetega inimeste osakaal vanuserühma järgi (2017).

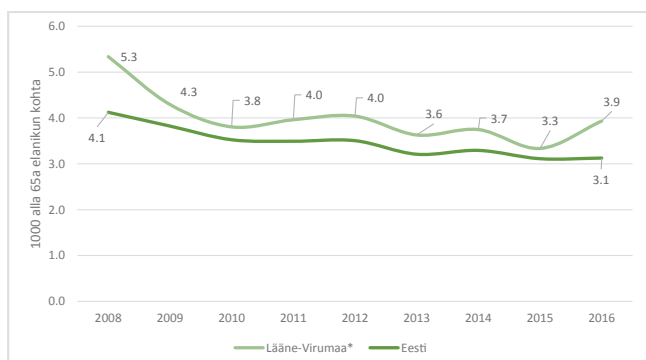
Allikas: Sotsiaalkindlustusamet

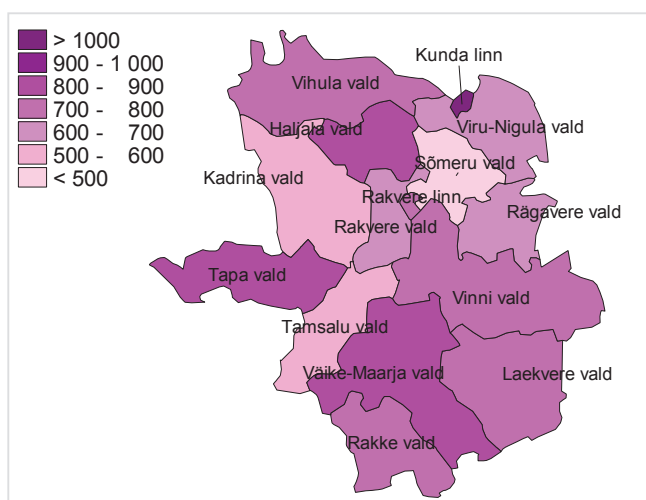
Joonis 8. Puuetega laste arv omavalitsuste kaupa (2017).
Allikas: Sotsiaakindlustusamet

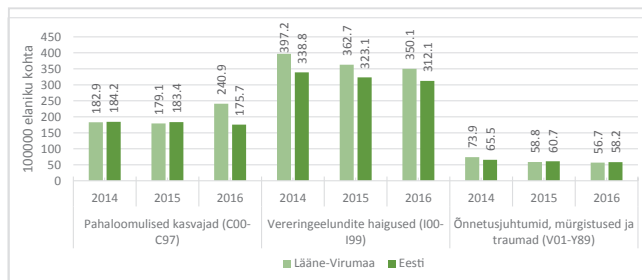
Joonis 9. Positiivne tervise enesehinnang.
Allikas: Statistikaamet, Sotsiaaluuring

Joonis 10. Alla 65-aastaste surmad.
Allikas: Statistikaamet

Joonis 11. Surmad vereringeelundite haigustesse, 100 000 elaniku kohta. Märkus. 2017. a vana haldusjaotus. Andmed 2014-2016. a.
Allikas: Surmapõhjuste register

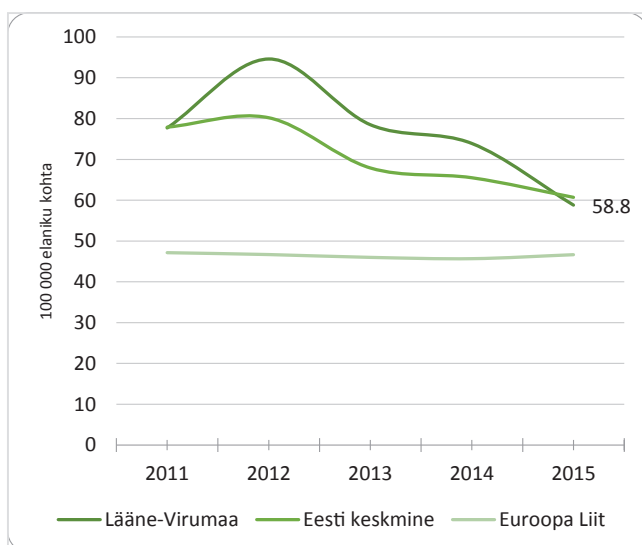

Joonis 12. Suremus pahaloomulistesse kasvajatesse, vereringeelundite haigustesse ja õnnetusjuhtumite tõttu. Standarditud suremuskordaja 2014, 2015, 2016.
Allikas: Surmapõhjuste register

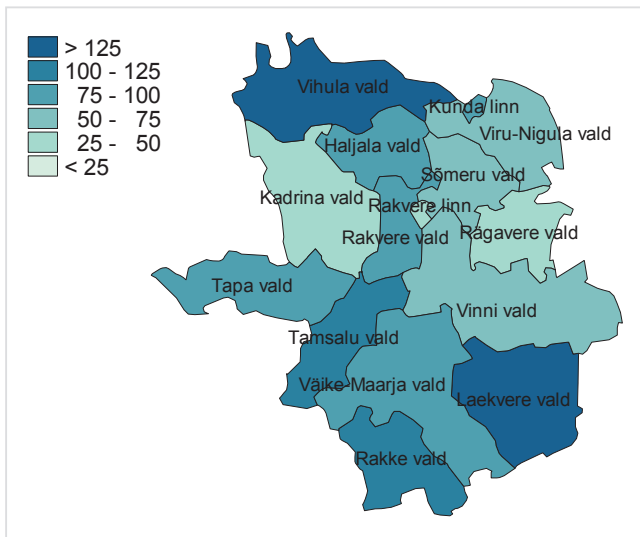
Lääne-Virumaa rahvastiku suremus enne 65. eluaastat on üks suuremaid Eestis – kolmandal kohal. Oluliselt mõjutavad seda näitajat vigastussurmad.

Eestis põhjustavad õnnetussurmades ligi poole (49%) mürgistused (sh alkoholimürgistused) ja enesetapud. 15–24-aastaste seas on peamiseks vigastussurma põhjuseks suitsiidid ja sõidukiõnnetused, 25–39-aastaste hulgas moodustavad pea poole vigastussurmades mürgistused, 40–65-aastaste seas jätkuvalt suitsiidid ja mürgistused¹, sh mürgistustest enamik on alkoholimürgistused.

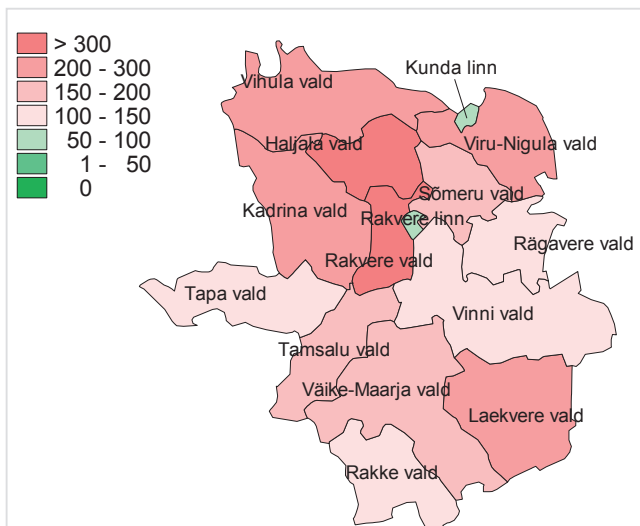
Alahinnata ei tohi ka vigastushaigestumist. Vigastuste tõttu ravi vajanud inimeste arv ja ka ravikulud näitavad enamiku välispõhjuste osas kasvutrendi, sh väikelaste ning eakate vigastused kodukeskkonnas juhuslike kukkumiste ja mehhaanilise jõu toimetel.⁴ (Joonis 13, 14, 15 ja tabel 1 ja 2).

Joonis 13. Surmad vigastustesse ja mürgistustesse. Standarditud kordaja.
Allikas: Eurostat, surmapõhjuste register

Joonis 14. Surmad õnnetusjuhtumite tagajärjel, 100 000 elaniku kohta. Märkus. 2017. a, vana haldusjaotus. Andmed 2014–2016. a. Allikas: Surmapõhjuste register

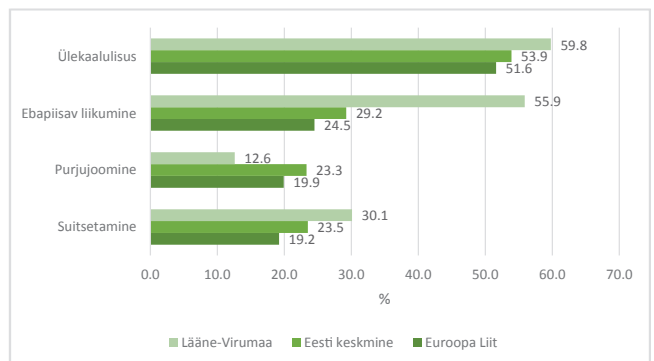

Joonis 15. Liiklusõnnetustes hukkunud ja vigastatud, 100 000 elaniku kohta. Märkus. 2017. a, vana haldusjaotus. Andmed 2016. a. Allikas: Maanteeamet

RHK klassifikatsioon	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Õnnetusjuhtumid, mürgistused	88	85	54	50	65	53	53	35
sh sõidukiõnnetused (V01– V99)	12	15	6	2	9	7	5	8
sh juhuslikud mürgistused (X40–X49)	14	10	10	7	12	6	8	6
sh enesetapp (X60–X84)	22	23	5	13	16	14	14	5

Tabel 1. Lääne-Virumaa vigastussurmade arv aastatel 2008–2015. Allikas: Tervise Arengu Instituut

Tervislik eluviis. Lihtsustatult saab väita, et Lääne-Virumaa inimesed on kõige vähem regulaarselt liikuv maakond, kus pea üle poole elanikkonnast on ülekaaluline ning liialdab suitsetamisega, sh naised raseduse ajal. Samas on virulane Eesti keskmisest innukam sõeluuringutel osaleja ja tubli laste vaktsineerija. (Joonis 16 ja tabel 2).

Joonis 16. Tervisekäitumise näitajad. Märkus. Osatähtsus elanikkonnast (2014). Allikas: Eurostat, Eesti Terviseuuring (suitsetamine, purjujoomine), toitumisuuring (ebapiisav liikumine, ülekaalulisus).

Toetav elukeskkond. Elukeskkonna tegurid on Eesti keskmisega võrreldes pigem väiksemad. (Tabel 2).

Lääne-Virumaa tervise ja heaolu ülevaade 2018

Joonis võrdleb maakonna tervisenäitajaid ülejäänud Eestiga. Maakonna positsiooni Eesti keskmise suhtes näitab värviline ring, halli ribana on toodud kogu Eesti näitajate jaotus.

- Parem kui Eesti keskmine
- Ei erine oluliselt Eesti keskmisest
- Halvem kui Eesti keskmine

	Näitaja	Maakond		Eesti keskmine	Eesti halvim	Positsioon Eesti keskmise suhtes	Eesti parim
		Arv	Kordaja, %				
Rahvastik	1 Meeste keskmine eluiga	72	71,7	73,2	69,5		74,9
	2 Naiste keskmine eluiga	81	81,4	81,9	79,7		83,1
	3 Meeste tervena elatud aastad	56	55,5	53,9	42,2		62,0
	4 Naiste tervena elatud aastad	62	61,7	57,4	48,5		67,3
	5 Loomulik iive*1000	-257	-4,3	-1,2	-8,3		2,2
	6 Laste (0–14-aastaste) osatähtsus (%)	9083	15,4	16,2	11,6		18,5
	7 Eakate (>65-aastaste) osatähtsus (%)	12069	20,5	19,3	22,7		17,3
Võrdsed võimalused	8 Tööhõive määr (%)	..	58,4	65,6	48,5		71,3
	9 Keskmine brutokuupalk (€)	942	942,0	1146,0	864,0		1271,0
	10 Suhtelise vaesuse määr (%)	..	28,3	21,1	32,2		16,0
	11 Registreeritud töötuse määr (%)	..	8,2	6,8	12,8		3,6
	12 Laste suhtelise vaesuse määr (%)	18,5	46,4		13,1
	13 Abivajavad lapsed*1000	375	6,4	6,0	15,9		0,8
Rahvastiku tervise seisund	14 Positiivne tervise enesehinnang (>16a) (%)	..	55,5	55,0	28,5		63,6
	15 Tervisest tingitud piirangud (>16a) (%)	..	33,0	34,4	56,5		28,2
	16 Depressiooni esinemine - mehed (>16a) (%)	..	6,5	5,8	12,0		2,8
	17 Depressiooni esinemine - naised (>16a) (%)	..	4,7	10,3	21,7		4,7
	18 Haiglaravil viibinud vigastuste tõttu*1000	575	9,7	10,2	13,3		8,4
	19 Pahaloomuliste kasvajate esmasjuhud*1000	392	6,6	6,6	8,4		6,0
	20 Tuberkuloosi esmahaigestumus*100 000	8	14,0	16,0	28,7		0,0
	21 Seksuaalsel teel levivad haigused (va HIV)*100 000	68	115,1	116,3	186,6		37,7
	22 HIV nakkusjuhud*100 000	6	10,7	22,1	76,2		0,0
	23 Puudega inimeste osatähtsus (%)	5818	9,9	11,4	24,8		6,9
	24 Puudega laste (0–15a) osatähtsus (%)	547	5,6	5,3	10,2		3,2
	25 Surmad enne 65. eluaastat*100 000	187	3,9	3,1	5,3		2,3
	26 Surmad vigastustesse ja mürgistustesse*100 000	42	56,7	58,2	101,2		37,2
27 Alkoholisurmad*100 000	26	44,4	36,0	70,6		22,6	
28 Surmad vereringeelundite haigustesse*100 000	435	350,1	312,1	401,0		268,9	
29 Surmad pahaloomulistesse kasvajatesse*100 000	236	240,9	175,7	240,9		142,5	
Tervislik eluviis	30 Purju joomine viimasel kuul (mehed, >16a) (%)	..	27,8	63,8	72,2		56,3
	31 Purju joomine viimasel kuul (naised, >16a) (%)	27,9	35,5		14,0
	32 Ülekaalulised ja rasvunud (16–74a) (%)	..	59,8	47,6	61,9		41,3
	33 Suitsetajad (>16a) (%)	..	30,1	25,2	30,6		18,5
	34 Raseduse ajal suitsetajad (%)	63	11,9	5,9	12,0		3,1
	35 Teismeliste (15–17a) rasedused*1000	24	26,0	16,2	35,8		6,3
	36 Piisav puu- ja köögiviljade söömine (16–74a) (%)	..	0,7	2,2	0,7		100,0
	37 Piisav liikumine (16–74a)	..	44,1	70,8	44,1		89,5
	38 Vaksineerimisega hõlmatus 2-aastaselt (%)	..	97,1	93,4	90,9		98,8
	39 Rinnavähi sõeluuringutega hõlmatus (%)	1436	57,3	56,4	54,2		68,3
40 Emakakaelavähi sõeluuringutega hõlmatus (%)	1074	47,4	46,0	40,0		53,7	
Töötav elukeskkond	41 Elukoha turvaliseks hindamine (15–70a) (%)	..	88,5	84,7	70,0		97,1
	42 Isikuvastased kuriteod*1000	289	4,9	5,1	7,3		2,5
	43 Varavastased kuriteod*1000	651	11,0	12,0	15,2		3,8
	44 Rasked ja surmavad tööõnnetused*100 000	75	2,8	1,5	2,8		0,8
	45 Liikluses hukkunud ja vigastatud*1000	87	1,5	1,4	1,7		0,8
	46 Tabatud joores juhid*1000	378	6,4	5,4	10,3		4,0
	47 Tuleõnnetustes kannatanud*100 000	12	20,2	17,8	45,7		11,3
	48 Hoonetulekahjude arv*100 000	109	1,8	1,2	2,0		0,9
	49 Uppumised ja veeõnnetustest päästetud*100 000	1	2,2	5,9	22,6		2,0
	50 Perearstide arv*100 000	36	165,1	151,8	125,0		183,7

* Märkus. *1000 = 1000 elaniku kohta; *100 000 = 100 000 elaniku kohta.

Loe kasutatud näitajate kohta täpsemalt veebiaadressilt <http://terviseinfo.ee/maakonnatervis> või kasuta QR-koodi.

Andmeallikad: 1–12, 14–15, 23–25, 42–43 Statistikaamet; 16–20, 26–37, 39–41, 50 Tervise Arengu Instituut; 13 Sotsiaalministeerium; 21–22, 38 Terviseamet; 44 Tööinspeksioon; 45 Maanteeamet; 46 Politsei- ja Piirivalveamet; 47–49 Päästeamet.

Tabel 2. Lääne-Virumaa tervise ja heaolu ülevaade 2018.
Koostanud Tervise Arengu Instituut

Allikad

1. Aaben, L., Nurm, Ü.-K., Paat-Ahi, G., Veldre, V., Sikkut, R., Kallavus, K. (2017). Rahvastiku tervise arengukava 2009–2020 vahehindamine. Uuringu koondraport. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.
2. Tervise Arengu Instituut „Maakonna tervise ja heaolu ülevaade 2018. Lääne-Virumaa.“ Website. [http://www.terviseinfo.ee/images/M_images/L22ne- Virumaa_terviseylevaade_2018.pdf](http://www.terviseinfo.ee/images/M_images/L22ne-Virumaa_terviseylevaade_2018.pdf) (22.08.2018)
3. State of Health in the EU. Eesti. Riigi terviseprofiil 2017.
4. Uuetoa, M. 2015. aasta vigastushaigestumuse ja -surmade analüüs. Sotsiaalministeerium.

4. Tervisedenduse planeerimine Lääne-Virumaal 2014 vs 2018

Kaidy Aljama

Turvalisuse ja rahvatervise spetsialist, Lääne-Viru Omavalitsuste Liit

Lääne-Virumaa tervisedenduse ajalugu ulatub 1995. aastasse, mil seda kureeris Lääne-Viru maavalitsus. Praegu, 2018. aastal, on maakonna tasandil tervisedendustegevuste planeerija ja elluviija Lääne-Viru Omavalitsuste Liit (VIROL). VIROL-is korraldab tööd turvalisuse ja rahvatervise spetsialist koos Lääne-Viru Tervisenõukogu ning erinevate koostööpartneritega.

Lääne-Virumaa tervise- ja turvalisusnõukogud

Tervisedenduse valdkond (ja teised valdkonnad samuti) on olnud viimased viis aastat pidevate reformide tuultes.

Kuni 2015. aastani tegutsesid maakonnas paralleelselt nii traumanõukogu kui ka tervisenõukogu. Traumanõukogu eesmärk oli fokuseeritud tegeleda vigastuste ennetamisega. Tervisenõukogu eesmärk oli tegeleda erinevate ennetavate ning tervist toetavate meetmete väljatöötamise ja rakendamisega maakonnas. Tegevust rahastasid Tervise Arengu Instituudi kaudu Euroopa Sotsiaalfondi struktuurfondid.

Pärast traumanõukogu tegevuse rahastuse lõppu, 2015. aastal, liideti nõukogud ja nende tegevused Lääne-Viru Tervisenõukogu alla. Maakonna tervisedenduse tegevusrahad tulid riigieelarvest Tervise Arengu Instituudi kaudu. See oli oluline muudatus.

Praegu on tervisenõukogu olemus muutunud praktilisemaks, eesmärgid ning tegevused on kindlamad.

2016. aastal alustas tegevust maakondlik turvalisusnõukogu. Nõukogu peamine eesmärk on kujundada tervikpilt maakonna turvalisuse olukorrast ja luua ühtne süsteem siseturvalisuse arendamiseks maakonnas. Nõukogu tegevuse elluviimist rahastavad Siseministeeriumi Euroopa Sotsiaalfondi struktuurfondid.

Nii tervise- kui ka turvalisusnõukogu ühine eesmärk on maakonna elanike heaolu ja see, et planeeritud tegevused oleks omavahel kooskõlas.

Tervisedenduse tegevused eile ja täna

Võrreldes 2014. ja 2018. aastat, tegeleti varem rohkem teavitustegevusega erinevate artiklite kaudu. Praegu tegeletakse teavitusega sotsiaalmeediakanalite (Facebook) kaudu ning erinevate artiklite kirjutamine on tahaplaanile jäänud. Vaadates vananevat rahvastikku, tuleks mõelda selle peale, kellele teavitused suunata ning kes on sihtrühm – eakad loevad infot rohkem ajalehest, nooremad pigem sotsiaalmeedias. Oluline on panna meediakanalid valdkonna heaks tööle.

Muutused on ka tervisedenduse planeerimise korraldustöös. Kui varem viis maakonna tervisedendaja palju loenguid ja tegevusi läbi ise, siis praegu kaasatakse pigem erinevaid koostööpartnereid. Põhirõhk on arendustegevustel ja nende koordineerimisel.

Muutused on ka sihtrühma osas. 2014. aastal oli olulisim sihtrühm noored, kuid nendega ei tegeletud. Tegeleti pigem eakate ning meestega. Praegu on täpselt vastupidi. Kitsaskohaks on eakad ning mehed, fookuses hoitakse noori ning kaasatakse palju neid. Vaadates erinevaid statistikanäitajaid, tuleb mõelda, kas sihtrühma valik on õnnestunud?

Kõige rohkem on maakonna inimesed võtnud osa erinevatest südamekuu (varem südamenädal) tegevustest (retseptivõistlused, kokanduskursused, liikumisüritused, loengutesarjad), samuti liikumisega seotud üritustesarjadest, mida kohalikud omavalitsused ühiselt korraldavad („Liikumine teeb

erksaks“). Samuti on olnud populaarsed erinevate kitsamate sihtrühmade (lapsevanemad, õpetajad) loengud – laste seksuaalsus, varajane märkamine, erilised lapsed (ATH, autism). Kahjuks peame praegu tõdema, et vähem tulemust annavad ühekordsed tegevused ja üritused, mis on mõeldud korraga kogu elanikkonnale.

Vaadates tagasi Lääne-Viru terviseprofili tegevuskavale, võib tegevuskava täitmisele panna hindeks enesekriitilise „3“. Oli tegevusi, mis jäid suurema tähelepanuta, kuid praegust maakonna tervise ja heaolu ülevaadet silmas pidades (www.terviseinfo.ee/images/M_images/L22ne-Virumaa_terviseylevaade_2018.pdf) oleksid olnud väga vajalikud. Näiteks oleks rohkem vaja pöörata tähelepanu meestele ja nende tervisele.

Järgmisel perioodil tuleks kindlasti täpsemalt suunata tegevuste fookust, mõelda sihtrühmade ning tegevuste peale, mis toovad päriselt kaasa positiivseid muutusi.

5. Kuni Su küla veel elab, elad sina ka

Maido Nõlvak
Vallavanem Rakvere vald

Eesti Külaliikumise Kodukant eestvedamisel toimusid 2018. aasta märtsis mõttetalgud, kuidas luua toimiv koostöömudel külavanemate ja külaseltside baasil ning kuidas kogukonnad saavad osaleda omavalitsuse otsustusprotsessides.

Kogukonna kaasamise eesmärk on koguda kokku kogukonna parim ajupotentsiaal ning rakendada seda muutuste edukamaks teostamiseks. Kaasamine tähendab vastutuse jagamist, ühise vastutuse loomist (Tim Merry). See suurendab pühendumust, ent sellega peaks suurenema ka vastutus tulemuse eest. Kogukonna kaasamisel saab teha otsuseid teistega koos ja teistega arvestades.

Järgnevalt saan arutleda ja näiteid tuua oma koduvallast, Rakvere vallast, lähtuvalt. Meie valla piirkondlikud kogukonnad (kandidid) on väga erinevalt arenenud. On piirkondi, kus inimeste kooskäimise traditsioonid on väga tugevad ning ühiste tegevuste ja eesmärkide elluviimine väga aktiivne. Mõningates piirkondades puuduvad ühistegevused, -hupid ja kooskäimise traditsioonid sootuks. Millest see aga tuleneb, et ühed piirkonnad on väga aktiivsed, teised passiivsed? Põhilisem probleem on see, et puudub eestvedaja, kes julgeb võtta endale au ja vastutuse olla oma piirkonna arengumootor ja kontaktisik vallaga. See peab olema meie ühine väljakutse, et kõik meie valla piirkonnad oleksid ühtselt aktiivsed ning otsustusprotsessidesse kaasatud.

Mida me saaksime siis üheskoos teha? Eesti Külaliikumine Kodukant on pakkunud välja kolm etappi, kuidas saab kogukonna arengut üheskoos juhtida.

Esimene etapp – kooskäimine

Kogukondade ühise tegevuse alus on koostööd toetavad ettevõtmised: suvise kooskäimiskoha rajamine, sportlike ja kultuuriliste ühisürituste korraldamine. Ainult koostöö kaudu tekib arusaamine, sallivus, usaldus, mis võimaldab teha kokkuleppeid tuleviku suhtes.

Teine etapp – esmavajaduste rahuldamine

Vesi, kanalisatsioon, teed, transport, tervis, turvalisus jm. Ühine puudusvajadus võib olla hea ajend kokkusaamiseks, kuid tavaliselt ei ole need probleemid esialgu küla tasandil lahendatavad. Samas tuleb nendega tegelda ja mõelda, mis on meie võimuses teha, et vallaga koos need probleemid lahendada.

Kolmas etapp – koosloomine

Külakorrastustalgud on esimene samm, kus kiiresti on võimalik üheskoos midagi ära teha ning tulemus on kohe nähtav ja käegakatsutav. Eduelamus on hea alus järgmistele sammudele, on need järgmised sammud siis paikkonna viidamajanduse korrastamine, küla ajaloo kogumine, kokkutulekute korraldamine, oma sümboolikale mõtlemine vms. Selles protsessis on oluline, kas külal on tekkinud initsiatiivgrupp, moodustatud MTÜ, selts ja valitud nende eestvedajad või külavanem.

Tugev kogukond suudab lahendada külade majandusküsimusi ning pakkuda tööd ja teenuseid. Kogukonnaga koostöös saab näiteks vähendada ühiselt kulusid – ühine transpordikorraldus, prügimajandus, hulgiostud, kogukonna ettevõtjate toodete ühine turundamine jne. Lisaks iseloomustab toimivat, kestlikku kogukonda elu hammasrataste vahele jäänud kogukonnaliikmete märkamine, näiteks töö küla eakatega, pakkudes külakeskuses päevakeskusteenust; kogukonna liikmed saavad olla vabatahtlikud seltsilised hoolekandeteenust vajavatele inimestele. Kogukond saab olla ka märkaja rollis, andes õigeaegselt omavalitsusele teada abivajajast.

Järjest ambitsioonikamad ettevõtmised esitavad tegijatele suuremaid väljakutseid ning tekib täiendav infovajadus (oma infolist, Facebook, teadetetahvel, külakeskuse loomine jne). Olulisel kohal on külade arengukava koostamise vajadus.

Küla arengukava koostamine annab tunnistust õppivast kogukonnast, kes ise määrab, millises suunas areneda, ning oskab ka kavandatud sihipäraselt ellu viia. Külade arengukava koostamisel räägitu, sh kokkulepped külade investeringuvajaduste kohta, on hea sisend omavalitsuse arengukavasse ning miks mitte ka sisend maakonna tervise- ja heaoluprofiili.

6. Ruumiline planeerimine

Jaan Kangur
Ruumilise planeerimise peaspetsialist
Lääne-Viru talitus, Rahandusministeerium

Lääne-Viru maakonnas on koostamisel Lääne-Viru maakonnaplaneering 2030+, mille eesmärk on tasakaalustada keskkonnakasutusviise, kavandada kestlikku arengut ning parandada inimeste elamistingimusi. Maakonnaplaneering on uute üldplaneeringute koostamise alus.

Enne haldusreformi olid Lääne-Viru maakonnas üldplaneeringud olemas enamuses kohalikest omavalitsustest ühe erandiga.

Pärast haldusreformi on ühinenud kohalikel omavalitsustel kohustus koostada uued üldplaneeringud. Uued üldplaneeringud tuleb koostada Haljala, Rakvere, Tapa, Vinni, Viru-Nigula ja Väike-Maarja vallal. Rakvere linn ja Kadrina vald uut üldplaneeringut koostama ei pea.

Terviseedendamise seisukohalt on Lääne-Viru maakonnaplaneeringus põhjalikumalt käsitletud teemad jalg- ja jalgrattateede võrgustiku ning puhkealade määramine.

Jalg- ja jalgrattateed

Jalgsi ja jalgrattaga liikumine on autoliiklusele oluline alternatiiv kuni 10 km pikkustel vahemaadel. Võimalik, et edasisel elektrimootoriga jalgrataste lisandumisel suureneb see maa 15–20 kilomeetrini. Jalgsi ja jalgrattaga liikumise eelised on odavus, tervislikkus ja teatud juhtudel ka kiirus. Oluline on tagada keskuste (omavalitsuste keskused, teenuskeskused, haridusasutused, töökohad jms) ja

nende lähialade ühendamine jalg- ja jalgrattateedega ning enam kui 1000 elanikuga asulates tervisepordi võimalused jalg- ja jalgrattateel. Planeeritud jalg- ja jalgrattateede paigutamisel on arvestatud eelkõige inimeste igapäevast liikumist (kodu-töö-kauplus-kodu) ja selle intensiivsust. Võrgustiku planeerimisel on arvestatud ka omavalitsuse piirialadel teede loogilist jätkumist (eelkõige Rakvere linna ümbruses). Ühistranspordisõlmedest on eelkõige kavandatud teed rongipeatuste juurde. Teede ühendused bussipeatustega tuleb määrata järgnevatel planeerimise või projekteerimise etappides vastavalt konkreetsele situatsioonile. Planeeritud jalgrattamarsruudivõrgustik ühendab vaatamisväärsusi, vaba aja veetmise kohti ja puhkekohti ning kulgeb eelkõige väiksema liiklussagedusega teedel. Oluline on linnalistes asulates rajada jalgrattaparklaid rongi- ja bussipeatuste ning haridusasutuste juurde.

Puhkealad

Puhkeala on looduslikult ja/või kultuuriliselt väärtuslik ala, mis on kohandatud puhke-eesmärkidel ning millel paiknevad sportimist, puhkamist ja tervist edendava tegevuse jaoks kavandatud ehitised.

Definitsiooni kohaselt on tegemist intensiivses kasutuses olevate puhkealadega. Puhkealade kasutusintensiivsus võib olla varieeruv. Sellest tulenevalt tuleb kavandatava taristu väljaarendamisel lähtuda puhkeala iseloomust (nt looduskeskkond, tehiskeskkond, linnakeskkond jne toodud väärtustest) ning kasutusintensiivsusest.

Rannikualal paiknevad kõige mitmekesisemate puhkevõimaluste ja suurema eeldatava külastuskoormusega piirkonnad. Oluline on mereliste ja mererannaga seotud puhketegevuste edendamine ning sellega seotud teenuste parandamine.

Puhkeväärtus ei ole seotud mitte ainult ühe kindla külastatava objektiga, vaid pakub mitmekülgseid puhkevõimalusi ning erinevaid puhketegevusi toetavaid teenuseid. Maakonna piires on oluline puhkealade sidustamine ning nende lülitamine üle-eestilisse või maakondadevahelisse turismivõrgustikku.

Kaasamine

Uute üldplaneeringute koostamisel on väga oluline erinevate osapoolte informeerimine ja kaasamine, mis võimaldab huvirühmadel ja avalikkusel saada tasakaalustatud infot, mõista otsuste tegemise eesmärke ja lahendusvõimalusi ning anda otsustele legitiimsuse. Selleks et üldplaneeringu elluviimine oleks edukas, on tarvis kogukonna toetust ja mõistmist ning selleks peavad kohalikud elanikud, samuti ettevõtjad ja teised huvilised planeerimisprotsessis osalema.

Avalik ja läbipaistev osalusprotsess üldplaneeringu koostamisel aitab hoida ära hilisemaid vaidlusi ning tagab suurema kindluse, et kokkulepitud lahendus ka ellu viiakse.

7. Teenused

7.1 Lääne-Virumaa hariduselu

Aivi Must

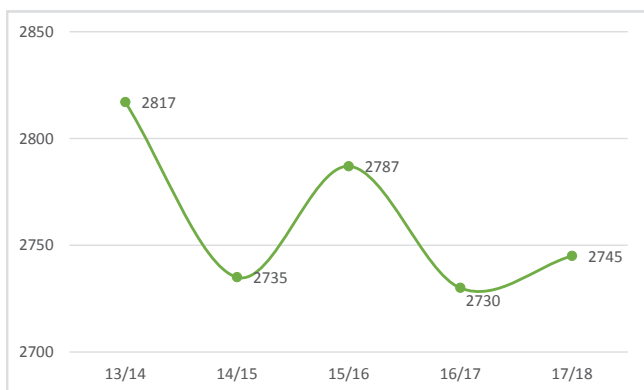
Tapa vallavalitsus, abivallavanem (haridus- ja sotsiaalvaldkond)

VIROLi hariduskomisjoni esimees

Lääne-Viru maavalitsuse haridus- ja sotsiaalosakonna juhataja (2015–2017)

Sügisel 2017 toimus Lääne-Viru maakonna piiride järjekordne muutumine ning lisandus juurde Ida-Virumaalt endine Aseri vald. Praeguse olukorra kirjeldamisel on neid muutusi arvestatud.

Lääne-Viru maakonnas on võimalik alusharidust omandada kolmekümne ühes asutuses. Seitseteist asutust on lasteaiad, neli on lasteaed-alkkoolid (Vohnja, Veltsi, Tudu, Vajangu) ja kümme lasteaed-põhikoolid (Põlula, Vasta, Aseri, Roela, Muuga-Laekvere, Simuna, Jäneda, Lehtse, Vösu, Lasila). Täiendavalt töötavad lastehoiurühmad ning päevakeskused koolieelikutele Rakveres ja Tapal. Eralasteaedu on kaks (Kaur, Tiki-Triki) ja ülejäänud alusharidusasutused kuuluvad kohalikele omavalitsustele. Lasteaias käis seisuga 10.04.2018 Lääne-Virumaal kokku 2745 last. (joonis 1)

Joonis 1. Lääne-Virumaa laste arv lasteaedades – 2018
Allikas: HaridusSilm 2018.

Maakonnas on 2018. aasta kevade seisuga 32 üldhariduskooli: neist 4 lasteaed-alkkooli, 18 põhikooli (neist üks erakool ja 10 koos lasteaiaga ühendasutused) ja 10 gümnaasiumi (neist üks erakool ja üks täiskasvanute gümnaasium). Eesti keel on ainuke õppekeel 31 koolis, vene keel ühes koolis (Tapa Vene Põhikoolis) ning Rakvere Gümnaasiumis on nii eesti kui vene õppekeele klassid. Tapa Vene Põhikoolis on eesti keele keelekümblusklassid.

Maakonnas on neli kooli hariduslike erivajadustega lastele: Vaeküla Kool, Maarjamaa Hariduskolleegiumi Valgejõe õppekeskus Tapal (nii eesti kui vene õppekeel) ja Porkuni Kool, mis on riigikoolid, ning Mihkli Kool, mis on erakool.

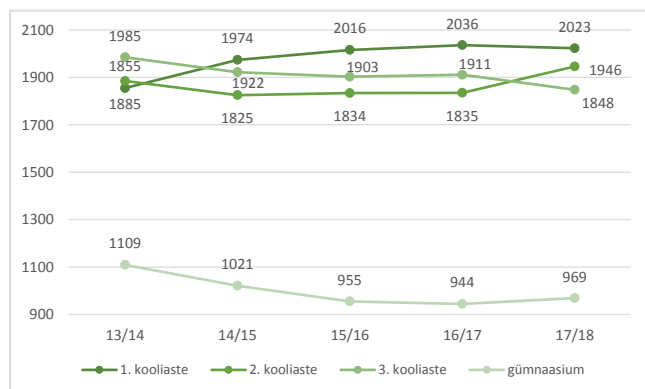
Viimasel viiel aastal on gümnaasiume muudetud põhikoolideks (Tapa Vene gümnaasium, Rakke ja Haljala gümnaasium, Aseri kool), ühendatud on koole omavahel (Muuga-Laekvere kool) ning koole lasteaiaga (Muuga-Laekvere, Vösu, Aseri), Vajangu Põhikoolist kaotati kolmas kooliaste.

2017. aastal otsustati Rakvere linna ja HTM-i vahelise koostöölepingu sõlmimisega luua Rakverre riigigümnaasium, selle oodatav alustamise aeg on 2020.

Koolivõrgu korrastamise põhimõtteid (alkkool peaks asuma võimalikult kodu lähedal, põhikool omavalitsuse piires ja gümnaasiumivõrku tuleks korrastada maakonna tasandil) küll üldjuhul

arvestatakse, kuid need pole siduvad. Väga väikese gümnaasiumiosaga on jäänud veel Kunda Ühisgümnaasium (37 õpilast), Väike-Maarja Gümnaasium (47), Tamsalu Gümnaasium (55). Algkool-lasteaiad täidavad oma koduläheduse funktsiooni, kõige keerulisem on olukord Põlula koolis, kus on 44 õpilast (2016/17 õppeaastaga võrreldes kuus last rohkem).

Omavalitsuste ühinemisega tekkis olukord, kus ühe kooliga valdadest said suuremate koolide arvuga koolipidajad ning uute omavalitsuste tekkimine ja riigigümnaasiumi loomine Rakveres on põhilised tegurid, mis lähiaastatel mõjutavad koolivõrgu korrastumist. Õpilaste arv maakonna koolides viimasel viiel aastal on püsinud stabiilsena – 2017/18

Joonis 2. Lääne-Viru õpilaste arv kooliastmete kaupa 2013.–2018. aastal.
Allikas: HaridusSilm 2018.

õppeaastal käis Lääne-Virumaa koolides kokku 6786 õpilast (joonis 2).

Põhikoolis käivate laste koolikohustuse täitmata jätmise protsent on kogu maakonnas jäänud aastate lõikes samaks, pigem vähenenud, näiteks 2017. aastal lahkus koolist põhiharidust omandamata ca 0,5% õpilastest (2013. aastal 0,9%). Aastatel 2013–2017 õppis pärast põhikooli lõpetamist edasi ca 95% õpilastest, mis on tõusev trend (2014. a 91,9 %, 2015. a 94,6%), gümnaasiumis jätkas 79% põhikooli lõpetajatest. (www.haridussilm.ee).

Erivajadustega õpilastele vajalikud teenused on olemas kõikides omavalitsustes, haridusasutustes osutatakse vajalikke tugiteenuseid ca 97%-le lastest, kes seda vajavad. Probleem on tugispetsialistide vähesus ja õpetajate eripedagoogiliste pädevuste arendamise suur vajadus. Kuigi meie maakonnas on neli eriõppeasutust, mis on mõeldud just neile lastele, siis kaasava hariduse põhimõtteid järgides on erivajadustega laste arv tavakoolides kasvanud.

Varajase märkamise olulisust on tunnetatud ka lasteaedades ning sinnagi otsitakse tööle logopeede ja eripedagooge ning vajatakse õpetajaid, kes saavad hakkama teistest erinevate laste õpetamise ja kasvatamisega. 2017/18 õppeaastal töötas Lääne-Virumaa koolides 59 ja lasteaedades 25 tugispetsialisti.

Nõrkused

- Varajase märkamise jaoks lasteaedades on tugispetsialiste vähe (18 logopeedi 31 asutuse kohta).
- Tugispetsialiste koolides on samuti vähe (32 tavakooli kohta 19 spetsialisti).
- Koostöö tervishoiusüsteemi ja haridussüsteemi vahel vajab arendamist/parandamist – et kõik viieaastased lapsed läbiksid vajaliku profülaktilise läbivaatuse perearsti juures koos lasteaiast saadud infoga; laste erivajadused ja haigused oleksid võimalikult varakult spetsialistide poolt avastatud ja nendega on ka hakatud tegelema tõhusaimal viisil.
- Koostöö erinevate huvigruppide ja haridusasutuste vahel – et näiteks päästeameti jt projektid oleksid integreeritud koolide/lasteaedade õppekavadesse. Seda tuleks teha enne, kui huvigrupp haridusasutusse jõuab. Koostöös sellise ettevalmistuse tegemine on ühekordne, kuid pikaajalisi tulemusi tagav. Haridusasutused võiks ka olla huvitatud pool – õppekava ei ole paber iseenesest, vaid elus tegelikult vajalike pädevuste kirjeldus, nende saavutamiseks ei pea kõike tegema vaid õpetaja, saab kaasata spetsialiste/ praktikuid. Huvigruppide projektid võiks enam hõivata õpilasi koolivälisel ajal, näiteks suvel laagrid, õhtuti ringid jms.
- Meie maakonna territooriumil paiknevad, kuid mitte siia süsteemi väga juurdunud (riigi) koolid tuleks paremini integreerida maakonna haridusvõrku, nende oskustest, teadmistest, kogemustest võiks meie tegevustes kasu olla. Nende õpilased saaks osa maakonna tegevustest.

Lääne-Virumaa tervist edendavad koolid

Tiina Pihlak
Lääne-Virumaa koolide tervisedenduse koordinaator

Tervist edendavate koolide (TEK) liikumine sai alguse 1992. aastal Maailma Terviseorganisatsiooni, Euroopa Nõukogu ja Euroopa Komisjoni algatusel. Eesmärk oli ühendada tervise- ja haridussektori jõupingutused õpilaste ja õpetajate heaolu ning koolikeskkonna tervislikkuse arendamisel.

1993. aasta märtsis liitusid tervist edendavate koolide võrgustikuga esimesed kümme missioonitundega üldhariduskooli eri paikadest üle Eesti.

2017. aasta seisuga on Lääne-Virumaal koole kokku 33, neist 13 on liitunud TEK-i võrgustikuga (vt tabel 1).

TEK-i eesmärk on edendada tervislikku elulaadi, arendada turvalist sotsiaalset ja füüsilist keskkonda koolis ning kogukonnas, samuti suurendada koolide teadlikkust tervist soodustava keskkonna loomise võimalustest, muuta koolide suhtumist tervisedendava keskkonna arengusse ning motiveerida koole tegutsema tervisekõikumustega nii õppekavades kui igapäevaelus.

Tervist edendavad koolid	Liitumise aasta
Kadrina Keskkool	1997
Haljala Kool (endine Haljala Gümnaasium)	2001
Kiltsi Põhikool	2001
Rakvere Põhikool	2001
Uhtna Põhikool	2001
Vinni-Pajusti Gümnaasium	2001
Simuna Kool	2008
Sõmeru Põhikool	2008
Vaeküla Kool	2008
Võsu Kool	2008
Väike-Maarja Gümnaasium	2008
Ferdinand von Wrangell'i nimeline Roela Lasteaed-Põhikool	2011
Rakke Kool	2017

Tabel 1. Tervist edendavad koolid Lääne-Viru maakonnas.

TEK-i võrgustik on avatud võrdselt kõigile maakonna koolidele, kes peavad oluliseks, et tervise edendamine toetaks üldisi hariduseesmärke. Tagamaks tervist edendavate koolide põhimõtete võimalikult laia levikut tuleb mõista, et tervislike eluviiside juurutamine on jätkuv protsess. On oluline, et TEK-i võrgustiku liikmed tunneksid end tervisepoliitika kujundamises osalistena.

Tervist Edendava Kooli võrgustiku liikmeks olemine tähendab arenemist järjest rohkem sellise kooli poole, kus kõigil on hea ja turvaline olla.

Tugevused

- Tervisedenduslike tegevustega tegelevad kõik koolid, ka need kes ei ole TEK-i võrgustikuga liitunud. Info saadakse kätte samamoodi nagu mitteliitumise puhul.
- Koolides viiakse läbi erinevaid tegevusi, mis aitavad kaasa rahuliku õpikeskkonna ja vaimse tervise parandamisele (VEPA, KIVA, TORE, Ettevõtlik Kool, Liikuv Kool jne).

Nõrkused

- Aktiivselt tegutsevaid tervisenõukogusid on kokku kaheksa.
- Tervisedendava võrgustikuga liitunud on vähe. Põhjenduseks tuuakse täiendav koormus paberimajanduses ning vähene finantsiline tugi. Samuti märgitakse, et tervise-meeskonnad ei saa kokku regulaarselt. See tuleneb koolides toimuvatest üritustest, õppeperioodi intensiivsusest ja tervisenõukogu liikmete muudest tööülesannetest.

Ettepanekud

- Tähtsustada KOVi tasandil TEK-i võrgustikku kuulumist.
- Motiveerida koole liituma TEK-i võrgustikuga, leida võimalusi projektide kaudu raha taotleda.
- Lääne-Virumaa tervisenõukogu tänab koolide tervise-meeskondade eestvedajaid, kes tegutsevad oma koolides järjepidevalt.
- Lääne-Viru TEK-i võrgustiku toimekuse mõõdik võiks olla järgmine: 2021. aastaks on Lääne-Virumaal TEK-i võrgustikuga liitunud 16 kooli, kes arendavad aktiivselt tervisedenduslike tegevusi oma kogukonnas.

Lääne-Virumaa

tervist edendavad lasteaiad

Viivika Roostar

Lääne-Viru lasteaedade tervisedenduse koordinaator

Tervist edendavate lasteaedade võrgustik (TEL) on üle-eestiline koostöövõrgustik, kuhu kuuluvad vabatahtlikkuse alusel liitunud lasteaiad.

Lääne-Virumaal kuulub võrgustikku 12 lasteaeda.

TELi lasteaiad teevad süsteemset ning järjepidevat arendustööd, et tugevdada laste tervist ning luua nii lastele, lastega töötavale personalile kui ka lastevanematele heaolu toetavad tingimused.

TELi lasteaiad planeerivad arengu- ja tegevuskavadesse abinõud ja tegevused, mis aitavad luua positiivset psühhosotsiaalset ja füüsilist keskkonda, kujundada laste tervisekäitumist ning suurendada töötajate teadlikkust ja kompetentsust. Maakonda nõustab ja koordineerib lasteaedade koordinaator.

TELi lasteaedades toimub süsteemne ja järjepidev arendustöö laste vaimse, füüsilise, sotsiaalse ja emotsionaalse tervise ning personali heaolu nimel.

Tervist edendavad lasteaiad	TEL võrgustikuga liitumise aasta
Rakvere Kungla Lasteaed Rakvere Triinu Lasteaed Kunda Lasteaed Kelluke Tamsalu Lasteaed Kröll Tapa Lasteaed Pispõnn Vinni Lasteaed Tõruke	2001
Rakke Lasteaed Leevike	2003
Sõmeru Lasteaed Pääsusilm	2009
Haljala Lasteaed Pesapuu Rakvere Eralasteaed Kaur	2011
Rakvere Rohuaia Lasteaed	2014
Kadrina Lasteaed Sipsik	2016

Tabel 1. Tervist edendavad lasteaiad
Lääne-Viru maakonnas.

Võrgustiku liikmed osalevad Tervise Arengu Instituudi (TAI) ja maakondliku koordinaatori korraldatud koolitustel, võtavad osa suvekoolist ning saavad ja jagavad infot e-posti teel. Paraku mõned lasteaiad ei osale võrgustikutöös ja koolitustel ning ei ole aktiivsed e-posti kasutajad ning seega puudub informatsioon nende tervisedenduslike tegevuste ja põhimõtete kohta.

Nõrkused

- Võrgustikku kuulumine on vabatahtlik ning aruandekohustus puudub. Puudub motivatsioon.
- Võrgustikku kuuluva meeskonna juht on tihti direktor. Koordinaatori saadetud info võib jääda juhi otsuse või tähelepanematuse (tingitud suurest e-posti hulgast) tõttu asutuse tervisemeeskonnale edasi andmata.
- Koolitustele ja kokkusaamistele on raske tulla, kui puudub transport, juhtkonna toetus ning ajaline ja materiaalne ressurss.
- Õpetajad on pensioniealised ning ei ole asutuse edasisest arengust huvitatud.

Ettepanekud

- Jätkata Lääne-Viru Omavalitsuste Liidu turvalisuse ja rahvatervise spetsialisti ning maakonna tervisedenduse koordinaatori külaskäike TELi lasteaedadesse, et juhendada personali, kuidas viia läbi tervise ning heaolu valdkonna hindamist asutuses. Hindamistulemuste analüüsi põhjal nõustada edasiste tegevuste planeerimisel ning rakendamisel.
- Parema kontakti saamiseks kasutada listikirjade saatmise asemel isiklike telefonivestlusi juhtkonnaga.
- Saata informatsioon koolituste ja kokkusaamiste kohta lisaks juhtkonnale ka teistele tervisemeeskonna liikmetele.

Nõustamisteenused Rajaleidja keskus

Merle Kodu

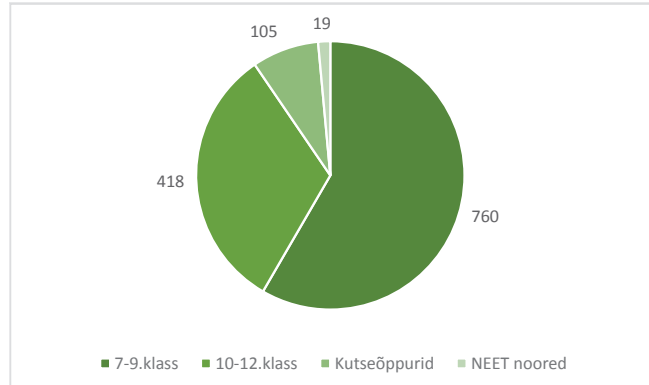
Juhataja, Lääne-Virumaa Rajaleidja keskus

Lääne-Virumaal saab igal aastal individuaalset karjäärinõustamise teenust Rajaleidja spetsialistidelt 1300 noort. Rajaleidja karjääriteenused on mõeldud 7–26-aastastele noortele, lapsevanematele, koolidele ja teistele noortega tegelevatele asutustele. Karjäärinõustamist ja -info jagamist pakutakse nii individuaalselt kui ka gruppidele.

Rajaleidja karjääriteenused jagunevad karjäärinõustamiseks ning karjääriinfo vahendamiseks. Mõlema eesmärk on pakkuda noorele tuge tulevikuga seotud valikute ja otsuste langetamisel, oma tulevase karjääri kujundamisel. Pakutakse lõimitud teenust, õppenõustamisele pöördunud noorel on võimalus saada alates kolmandast kooliastmest ka individuaalset karjäärinõustamist või karjääriinfo teenust.

Õppenõustamine on tasuta teenus, mille käigus selgitatakse välja lapse õppimise või käitumisega seotud probleemid ning võimalused lapse arengu ja toimetuleku toetamiseks.

Rajaleidja õppenõustamise teenused on mõeldud lapsevanematele, kellel on mure lapse arengu ja õpioskuste pärast. Lisaks nõustavad Rajaleidja õppenõustajad ka kohalike omavalitsuste sotsiaaltöötajaid, õpetajaid ja teisi haridustöötajaid. Rajaleidja keskusel töötavad eripedagoog, sotsiaalpedagoog, psühholoog ja logopeed.

Joonis 1. Lääne-Virumaa Rajaleidja keskuse elluviidud individuaalsete karjäärinõustamiste arv 2017. aastal.

Allikas: Lääne-Virumaa Rajaleidja keskus

2017. aastal osutati teenust 517 kliendile (laps/õpilane) ja nendega seotud 855 täiskasvanule.

Kasvanud on maakonna lapsevanemate ja haridustöötajate teadlikkus ja informeeritus ning õppenõustamise teenuse klientide arv on Lääne-Virumaal aasta-aastalt suurenenud.

Esmane kriisiabi haridusasutustele Rajaleidjal on kriisimeeskond, kuhu kuuluvad sotsiaalpedagoogid, psühholoog ja infospetsialist. Teenus on haridusasutustele tasuta. Esimesed 48 tundi juhitud kriisiabi võib hilisemaid komplikatsioone ära hoida. Oluline on reageerida esimesel võimalusel.

Tugevused

- Koolides väärtustatakse karjääriteenuste olulisust lapse ja nooruki õppimise ja töövaldkonna leidmisel.
- Soov ja tahe HEV-õpilastele tingimuste loomiseks on täiesti tajutav ja märgatav ka tegudena.
- Maakonna koolides luuakse lastele eriklasside, väikeklassi ja üks-ühele õppimise tingimusi ning arvestatakse õpilaste erivajadustega.
- Lasteaedades on loodud erirühmi, luues seeläbi lapse varaseks arendamiseks tugispetsialistide ja erimetoodikate abil parimaid võimalusi.

Nõrkused

- Tugispetsialistide puudus (või ebamõistlik teenuse kasutamine või ei kasutata eriaspetsialiste sihtotstarbeliselt).
- Pikad lastepsühhiaatrite järjekorrad. Kliiniline lastepsühholoog maakonnas puudub. Depressiivsete, suitsiidsete noorukite osas on ennetustööd keeruline teha ning neil on psühhiaatrilisele ja psühholoogilisele teenusele raske pääseda.
- Erirühmad ei ole loodud kõigis omavalitsuse lasteaedades, mis pärsib laste arendamis- ja arenguvõimalusi neile sobilikus keskkonnas.

Ettepanekud

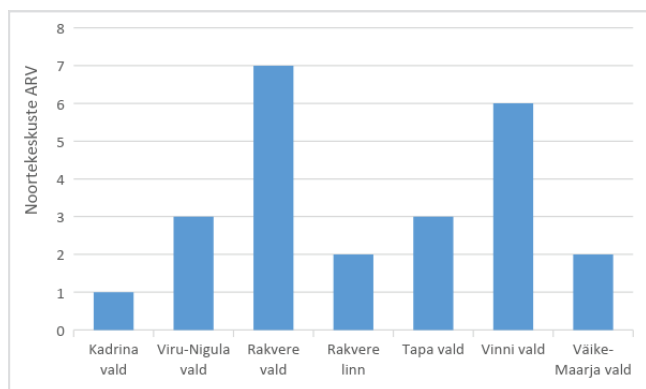
- Igas omavalitsuses laste ja perede komisjoni ellukutsumine, selle elujõulisus, järjepidevus ning infoliikumine institutsioonide ja inimeste vahel on väga vajalik, et märkamine ja sekkumine oleksid õigeaegsed ja piisavad.
- Tugispetsialistide meeskonna tööle värbamine ja lepingute sõlmimine KOViga, mitte haridusametuse põhised. Võimaldab saada tervikpilti ja õigeaegse sekkumise.

7.2 Noorsootöö

Lääne-Viru maakond läbi noorte silmade

Liis Tammekand
Lääne-Virumaa Noortekogu president

Lääne-Viru maakonnas on 23 noortekeskust ja -tuba, millest kaks on avatud noortekeskused – Rakvere Avatud Noortekeskus ja Sõmeru Avatud Noortekeskus. Noortekeskuste hulk piirkonniti on väga erinev (joonis 1). Peamiselt veedavad noortekeskustes aega algklasside ja esimese põhikooliastme õpilased. Kuid tuleks rohkem pöörata tähelepanu ka vanematele õpilastele.

Joonis 1. Noortekeskuste arv Lääne-Virumaa kohalikes omavalitsustes

Lähtudes noorte seisundist ja Eestis seatud eesmärkidest on perioodil 2014–2020 noortevaldkonnas vaja võtta fookusesse järgmine:

- rohkem võimalusi loovuse arendamiseks, omaalgatuseks ja ühistegevuseks;
- ebavõrdsete olude mõju vähendamine noore arenguvõimalustele ja tõrjutuse vältimine;
- aktiivne osalus kogukonnas ja otsustes;
- edukus tööturul;
- kvaliteetne noortepoliitika ja noorsootöö.

2017. aasta sügisel viis Lääne-Virumaa Noortekogu (edaspidi LVNK) maakonna noorte seas läbi küsitluse. Uuriti info kättesaadavuse, maakonnasiseste probleemide ja ka huvialaste võimaluste kohta. Küsitlusele vastas 165 noort vanuses 14–26 aastat.

Järgnevalt on küsitluse andmed grupeeritud valdkonna nõrkuste, tugevuste ning arenguetpanekutena.

Tugevused

- Küsitlusest selgus, et 40% vastanutest on käinud maakonnasiseselt vabatahtlikuna tööl. Noortekeskuste eelis ja tugevus on otsene kontakt noorega tema enda vaba tahte alusel. Keskuse väärtus, eelkõige väikestes piirkondades, seisneb noorte jaoks teenuste kättesaadavuses ühest asutusest, koostööpartnerite jaoks aga võimaluses jõuda suurema hulga noorteni ühel ajal.
- Noortekeskuste atraktiivsuse suurendamiseks toob LVNK välja võimaluse korraldada noortekeskustes töötube, kus noored saaksid proovida erinevaid mitteformaalse hariduse võimalusi ja arendada oma oskuseid.
- Üle terve maakonna esindab noori Lääne-Virumaa noortekogu. Noortekogu on 2006. aastal Rakveres loodud vabatahtlik organisatsioon, mille eesmärk on anda noortele võimalikult suur sõnaõigus Lääne-Virumaal toimuva suhtes, selleks, et võimustruktuurid arvestaksid noorte vajaduste ja huvidega. Lääne-Virumaa noortekogu on ka Eesti Noorteühenduste Liidu liige. Koostööd tehakse Lääne-Viru Omavalitsuste Liidu, Europe Direct Lääne-Virumaa, SA Lääne-Viru Arenduskeskuse ning erinevate maakonna noortekeskuste ja -organisatsioonidega. Noortekogu liikmed on erinevate maakonna nõukogude liikmed.
- Sügisel viiakse noortekogu eestvedamisel maakonna noorte seas läbi küsitlus valukohtade leidmiseks, korraldatakse noortele suunatud üritusi ja sündmusi enda hääle kuuldavaks tegemiseks.

Nõrkused

- Noored väidavad, et vabatahtliku töö võimalustest on liialt vähe räägitud.
- Noortest 27% pole rahul maakonnasiseste sportimisvõimalustega. Omavalitsustes pole sobivate või nüüdisaegsete võimalustega spordikeskuseid või -halle. Osutati ka mitukümmend aastat tagasi kasutusele võetud vahendite kasutuskõlbmatusele ja ohtlikkusele. Jõusaali ja spordikeskuste kasutamisel on probleem ka asutuste lahtiolekuajad ja võimalused sinna minekuks. Noored tunnevad suuresti puudust valgustatud kergliiklusteedest. Puudust tuntakse ka välijõusaalidest, kus saaks spontaanselt värskes õhus trenni teha, ning kooli juures olevatest korrektsetest staadionitest.
- Murekohaks on noortekeskuste keskkond.
- Lääne-Virumaal asuvates noortekeskustes pole koolitatud ja pädevaid tugiisikuid noortega tegelemiseks. Pole harv juhus, kui noored ei tea, kelle poole pöörduda, ja valivad omale toeks noortekeskuse juhataja. Kuid selle asemel, et talle oleks toeks koolitatud ja kogemustega tugiisik, on seal umbes kahekümneaastane noor, kes ei oska anda pädevat nõu. Maakonna noortel on vähe võimalusi enda aja meeldivalt veetmiseks.
- Maakonna noortekeskused ei ole omavahel võrgustunud.
- Halb ühistranspordiühendus maakonna suuremate linnade ja maakohtade vahel. Puudub võimalus pärast kooli õhtuti trennist koju saada ja nädalavahetustel bussitransporti piisavalt kasutada. LVNK paneb kohalikele omavalitsustele südamele vaadata üle ühistranspordi võimalused ja lisada sõidugraafikusse õhtuseid bussiliine.

Ettepanekud

- Tuleb panna rõhku noortekeskuste juhatajate koolitamisele ja pädevamaks muutmisele. Noorsootöötajal on noortekeskuses oluline roll – ta peab märkama erinevate noorte potentsiaali mingil erialal, ta peab olema pädev andma nõu nii kodustes kui ka kooliga seotud probleemides.
- Tuleb nüüdisajastada noortekeskuste sisustust ja tegevusvõimalusi. Tänapäeva noortele ei piisa ühest piljardilauast ja kaardipakist. Lääne-Virumaa Noortekogu läbiviidud küsimustiku järgi soovivad maakonna noored oma kodukoha noortetoas või -keskuses mängida lauajalgpalli, kasutada mängukonsooli Wii ja rohkem võimalusi enda arendamiseks.
- Maakonna noortekeskuste võrgustikutöö arendamine, kuna erinevate noortekeskuste vaheline suhtlus on suur probleem. Noortekeskuste koostöö muudab kõik noortekeskused atraktiivsemaks. Tihedama koostööga jõuaksid nii noorsootöötajad suurema hulga noorteni kui ka noortel oleks huvitavam osaleda üritustel, mis on sündinud mitme eri piirkonna noorte ühistööna – paraneks noorte omavaheline lõimimine ja suhtlus. Noortekeskuse oluline eelis on varajane märkamine ja tegevuste pakkumise paindlikkus. Noortekeskus saab keskenduda kindlale teemale, muutes teenused vajaduse järgi kas indiviidist või sihtgrupist lähtuvaks ja seeläbi tulemuslikumaks (kontaktnoorsootöötaja, karjäärinõustaja, infotöötaja, mobiilne noorsootöötaja jne).
- Maakonna noortekeskused peaksid rohkem panema rõhku nii eesti- kui ka venekeelsete noorte lõimimisele.
- Noored soovivad rohkem kaasa rääkida kohalike omavalitsuste juhtimises. Lahenduseks on noortevolikogude loomine (millega on juba alustatud). Noorte osalusvõimaluste parandamiseks ja nende kaasamiseks on Eesti Noorteühenduste Liidus (edaspidi ENL) eraldi välja töötatud noorte osaluse fond, kus saab projektipõhiselt taotleda raha, millega viia ellu projekt või tegevus.

Lääne-Viru noorte ettevõtlikkuse suurendamise programm

Anu Oja

Noorte ettevõtlikkuse programmi juht
SA Lääne-Viru Ettevõtlus- ja Arenduskeskus

Ettevõtlikkus on üks tänapäeval üha olulisemaks muutuvatest üldpädevustest ehk sotsiaalsetest oskustest, mille noor peaks oma kujunemisteel ellu astudes kaasa saama. Ühelt poolt selleks, et võimalikult hästi ja edukalt tulevikus toime tulla, teisalt on ettevõtlikud inimesed, aga eelkõige just ettevõtlus, üks olulistest Eesti arengu alustaladest. Kuigi riiklik õppekava sätestab ettevõtlikkuse ühe võtmepädevusena, mida kool peaks noortes kujundama, ei pruugi traditsiooniline akadeemiline koolisüsteem siiski olla piisavaks toeks noorte ettevõtlikku hoiaku ja mõtteviisi kujunemisel.

Noorte ettevõtlikkuse suurendamise tugiprogrammi tegevustega alustati 2015. aasta lõpus Lääne-Viru Ettevõtlus- ja Arenduskeskuse juhtimisel programmi „Piirkondlikud algatused tööhõive ja ettevõtlikkuse edendamiseks“ raames. Noorte ettevõtlikkuse programmi eesmärk on parandada maakonna haridusasutuste ettevõtlushariduse kvaliteeti, kujundada noortes ettevõtlikku hoiakut, suurendada ettevõtlusalasid teadmisi ning uuendusvõimekust.

Selleks toetab arenduskeskus maakonna haridusasutuste ettevõtlusõpet erinevate õppeviiside, koolitusprogrammide ja ettevõtlusharidusalaste sündmuste korraldamise kaudu nii noortele kui ka õpetajatele. Eraldi tähelepanu all on õpilasfirmade arvu suurendamise toetamine maakonnas, kuna tegemist on tulemusrikka ettevõtlusõppe metoodikaga. Lisaks sellele

koordineerib arenduskeskus maakondlikul tasandil üle-eestilist haridusprogrammi „Ettevõtlik kool“, mis on suunatud ettevõtliku õppe integreerimisele koolisüsteemi, et parandada hariduse kvaliteeti ja seeläbi noorte edukust elus.

Noorte ettevõtlikkuse edendamise tegevused hõlmavad nii maakonna üldhariduskoolide õpilasi ja õpetajaid kui ka alusharidusasutuste õpetajaid. Kõik programmi raames korraldatavad koolitused, seminarid, visiidid on õpilastele ja õpetajatele maakonnas tasuta ning neid pakutakse kõigile maakonna üldhariduskoolidele võrdsuse printsiibist lähtudes. Seetõttu on programmi tegevustest saanud osa kõik koolid. Info programmi tegevuste, sündmuste ja võimaluste kohta jõuab sihtrühmani koolide kaudu (info saavad edastamiseks koolide juhtkonnad, majandus- ja ettevõtlusõpetajad, huvijuhid jms sündmuse iseloomust lähtuvalt).

Riiklikult rõhutab antud teema ehk noorte ettevõtlikkuse suurendamise olulisust ka vabariiklik ettevõtlusõppe programm „Edu & Tegu“, mis on oma tegevused suunanud ettevõtliku mõtteviisi süvendamisele ja ettevõtlusõppe edendamisele kõigil haridustasemetel. See on viide, et ettevõtlikkusalaste pädevuste suurendamise vajalikkust noorte seas peetakse ka riiklikul tasandil praegu märkimisväärseks kitsaskohaks, millega tuleb tegeleda tunduvalt rohkem kui tänapäeva kooliprogramm ja ainekava seda pakuvad või võimaldavad.

Tugevused

- Koolid on maakondliku noorte ettevõtlikkuse programmi soosivalt vastu võtnud ning noorte kaasamine erinevatele ettevõtlusharidusalastele ja inspireerivatele sündmustele koolide kaudu ei ole enamasti probleem.
- Maakonnas on olemas häid näiteid ettevõtlusõppe loomise kohta koolides.
 - Süsteemne toetav tegevus. Tapa Gümnaasiumis on majandus kõiki kooliastmeid läbiv õppeaine, kus pakutakse ettevõtlusharidustunde valikainena juba algklassides ja koolis toimub algklasside ettevõtlusharidusalaste alane huviring. Gümnaasiumiosas, 11. klassis, on majandusõppe raames õpilastel kohustus luua õpilasfirma, mis igal aastal oluliselt suurendab suhteliselt väikest maakonna õpilasfirmade arvu (ca viis õpilasfirmat aastas).
 - Ettevõtete ja koolide koostöö. Kadrina Keskkool on üks jõulisemalt oma piirkonna ettevõtletega loomuvatest koolidest, mille üks silmapaistvamaid sellekohaseid väljundeid on üle-eestiliselt tuntud inseneri-tehnoloogia valdkonnale keskenduv CADrina võistlus. Õpilaste uuendusvõimekuse ja ettevõtlikkuse kasvatamise ning õppetöö praktilisemaks muutmiseks ning tänapäevastele vajadustele vastavusse viimiseks kaasatakse õppetöö arendamisse omavalitsuse ettevõtjaid. Sellise pikaaegse töö tulemusena suundub pea 75% kooli vilistlastest õppima tehnoloogia- või insenerialadele, mis teatavasti on olulise tähtsusega ühiskonna ja majanduse edendamise seisukohalt.
 - Kohalike ettevõtjate huvi ja soov panustada kooli õppetöösse. Väike-Maarjas viidi ettevõtjate eestvedamisel 2016.–2018. aastatel ellu oma valla noortele suunatud ettevõtlikkuse projekti PEN – Pandivere Ettevõtlikud Noored. Projekt on olnud tulemuslik näiteks just Väike-Maarja Gümnaasiumi juurde tekkinud õpilasfirmade kasvatamise ja sellekohase järjepidevuse hoidmise osas. Rakvere Põhikool on leidnud põnevaid, tavapärasest erinevaid koostööviise ja -vorme ettevõtjate kaasamisel õppetöösse, millest on välja kujunenud pikemaajalised õppetöö eesmärkidega seotud projektid.

Nõrkused

- Hoolimata riikliku õppekava eesmärgist kujundada õpilastes ettevõtlikkust ühe võtmepädevusena või sellest, et ettevõtlikkuse toetamine õpilastes on uuenenud õpikäsituse üheks kolmest põhisuunast, võib siiski ütelda, et maakonna haridusametust ei tegeleta selle pädevuse arendamisega siiski piisava teadlikkuse ega sihipärasusega või on sellekohane töö maakonnas ebaühtlane.
- Koolide ülimahukad õppeprogrammid ei võimalda aineid niisama lihtsalt lisada, mistõttu hoolimata sellest, et põhikooli õppekava järgi võib ettevõtlusõpetust pakkuda valikainena, seda ainet siiski koolide õppeprogrammides naljalt ei leia. Ettevõtlikkuse lõimimine teiste ainekavadega on samuti keeruline, kuna sellises tegevuses nähakse tihti lisatööd ja -kohustust, mitte tänapäeva maailmas toimetulekuks vajaliku pädevuse arendamisvõimalust. Õpilafirmade juhendajad on küll koolides olemas, kuid neil puudub tihti motivatsioon tegeleda lisategevustega, mistõttu puuduvad koolides positiivsed näited õpilafirmadest. Seeläbi katkeb kestlikkus õpilafirmade loomisel ning teadmine õpilaste hulgas sellest ettevõtlusõppe programmist ununeb hoopis.
- Koolidega on küll hea koostöö noorte suunamisel maakondliku noorte ettevõtlikkuse programmi tegevustesse, kuid jääb selgusetuks, kui palju on eesmärgipärast suunamist (nt mõni keskpäraste õpitulemustega õpilane võib olla palju potentsiaalikum ettevõtja kui väga heade õpitulemustega õpilane, keda tihti suunatakse üritustele võib-olla premeerimise eesmärkidel) või hilisemat õpilase potentsiaali „ülesnoppimist“ ja teadlikku arengu toetamist kooli poolt, mistõttu võivad ühekordsed maakondliku noorte ettevõtlikkuse programmi pakutavad sündmused jääda siiski edasiste tulemusteta. Koolides jääbki puudu süsteemist ettevõtlusõppe ja ettevõtlikkuspädevuste toetuseks, mis aitaks õpilastel oma sellealaseid võimeid arendada.
- Maakonna koolide koostöö ettevõtjatega jääb tihtipeale tagasihoidlikuks. Klassidele korraldatakse küll visiite maakonna erinevatesse ettevõtetesse, kuid hilisem eesmärgipärane analüüs ettevõtlusperspektiivist lähtudes jääb väheseks, kui üldse toimub. Samas ei adu tihtipeale ka ettevõtjad ise oma rolli tuleviku töäjõu või ettevõtlike kodanike kujundajatena ega näe oma võimekust või vajadust olemasolevat teadmiste- ja kogemustepagasit noortega jagada. Koolid ei oska eesmärgipäraselt ja võimalikult tulemuslikult ettevõtjaid oma õppetöösse kaasata ning ettevõtjad ei oska koolikeskkonda näha oma kogemuste jagamise paigana.

Ettepanekud

- Ettevõtlikkus- ja/või ettevõtlusõppe peaks olema lõimitud õppetöösse süsteemsemalt ja teadlikumalt. Näiteks teatud tegevuste läbiviimine koolis ettevõtlikkust ja erinevate ainete lõimimist silmas pidades (nt kooli jõululaat mitte kui tavapärase müügi-ostuvõimalus, vaid erinevaid õppeaineid teadlikult lõimiv projekt, kus toimub ettevõtlusalane eeltöö ja hilisem sellekohane analüüs, st tulud-kulud-kasum jms), loovtöö asendamine õpilafirma tööga (paljudes koolides küll lubatud) ja selliste võimaluste kohta teabe levitamine noortele. Abiks oleks ka ettevõtlusõppe huviringid näiteks koolide juures. Tegevused aitaksid kaasa ettevõtlikkusteadlikkuse (sh ettevõtluspädevuste) levitamisele või võimaluste loomisele kõigi õpilaste hulgas ja õppekavajärgsete pädevuste saavutamisele.
- Õpilafirmade/minifirmade juhendajate arvu suurendamine maakonnas, nii, et kõigis maakonna koolides oleks olenevalt koolide suurusest piisaval hulgal väljaõppe ja juhendamisloa saanud juhendajad, sõltumata õpetajate võimalikust liikumisest. Sellega seoses oleks kindlasti vaja koolides ka juhendajate töö motiveerimisalused üle vaadata – on selge, et õpetajad pole tasustamata lisakoormusest huvitatud ja õhinapõhisus ei too ka tulemusi. Ülioluline on koolide juhtkonna toetus õpetajatele. Tegevused tagaksid õpilafirmade kestlikkuse maakonnas ja seeläbi suureneks õpilaste arv, kellel on võimalik saada osa rahvusvaheliselt tunnustatud ettevõtlusõppe metoodikast.
- Ettevõtjaid tuleks julgelt kaasata koolide õppetöösse ning teha seda läbimõeldumalt ja eesmärgipärasemalt. Õppevisiite ettevõtetesse on võimalik põhjalikult ette valmistada ning hiljem analüüsida ja anda tagasisidet, et kasutegur õppekäigust oleks võimalikult suur. Samas tuleks leida ka teisi tõhusaid koostöövorme (ettevõtjate kaasamine tavaõppetöösse rohkem kui ühekordse külalisesinejana, mentorluse pakkumine õpilafirmade juures jms), mis võimaldavad muuta tavapäraselt õpet praktilisemaks ning näidata noortele, milliseid võimalusi neile nende kodukoht pakub ning kuidas sellesse kõigesse ise panustada. Ka ettevõtjate hulgas tuleb suurendada teadlikkust, et just nemad on tulevase töäjõu kujundajad ja arendajad ning et koolidega koostöö pole ajaraiskamine, millest ettevõtja mingit kasu ei saa. Ettevõtjaid huvitab ilmselgelt lisaks oma äriedule ka kohaliku piirkonna ettevõtluse areng, mille üks oluline komponent on ka noored, st tulevased töö- ja ettevõtjad.

Alkoholi- ja tubakatoodete testostmine

Kaidy Aljama
Turvalisuse ja rahvatervise spetsialist
Lääne-Viru Omavalitsuste Liit

2016. aastal viis Lääne-Virumaa Tervisenõukogu koostöös Lääne-Virumaa Noortekoguga läbi alkoholi ja tubakatoodete testostmise. Testostmine viidi läbi üle maakonna 60 erinevas müügikohas (kioskid, tanklad, poed) ning see toimus Tervise Arengu Instituudi ning Rakvere politseijaoskonna teadmisel ja toel.

Testostmise eesmärk oli alkoholi ja tubakatoodete kättesaadavuse kaardistamine ning ettevõtete, ühiskonna hoolivuse ja ühiskondliku vastutustunde suurendamine. Eesmärk ei olnud müüja karistamine või sildistamine.

Protsess

Testostmise viisid läbi Lääne-Viru Noortekogu 18–19-aastased noored, kes tegelikkuses näevad välja palju nooremad.

Noor sisenes ostukohta, valis meelepärased tooted, kaup lasti kassas läbi lüüa ning kogu ostuprotsess kestis maksmiseni ning seejärel noor ütles, et tegemist on testostuga. Kaup, mida üritati osta, oli lahja alkohol (siider, õlu), kange alkohol (viin, rumm) või sigaretid. Tooteid välja ei osetatud. Vastavalt sellele, kuidas müüja käitus, sai ta meeldetuletuskaardi dokumendi küsimise kohta. „Küsi alati noortelt alkoholi- ja tubakatoodete ostmisel dokumenti“ või tänukaardi „AITÄH, et küsid noortelt alkoholi- ja tubakatoodete ostmisel dokumenti“ ning väikese meene.

Tulemused

55% ehk 33 müügikohas küsiti isikut tõendavat dokumenti ja 45% ehk 27 müügikohas dokumenti ei küsitud.

Erisust ei tulnud välja maa ja linna poodide vahel, samuti lahja ja kange alkoholi ostmisel. Müüjad, kes dokumenti ei küsinud, töid vabanduseks erinevaid põhjuseid: „Ma just oleksin dokumenti küsinud“ (noorel oli pangakaart juba makseterminalis), „Ma tavaliselt küsin dokumenti“, „Ma arvasin, et sa oled vanem“, „Ma vaatasin, et asi on kahtlane, ja seepärast ei küsinud“.

Selgus ka, et kõige lihtsam on alaealisel alkoholi ja tubakatoodet kätte saada tanklates ja kõige keerulisem suures kaupluses. Tanklates üldjuhul dokumenti ei küsita (80%), väikestes kauplustes ei küsita 36% tõenäosusega, keskmise suurusega poodides 45% tõenäosusega ja suurtes poodides 20% tõenäosusega.

Noored tunnistavad ka ise, et alkoholi või sigarette on väga lihtne alaealisena kätte saada. Tavaliselt minnaksegi ise ostma, sest dokumenti ei küsita, või lastakse osta vanemal sõbral, võõral, lapsevanemal või kasutatakse vale dokumenti. Eriti lihtne on noorte sõnul alkoholi osta õhtusel ajal tanklatest, kus müüakse kaupa luugi kaudu.

Ettepanekud

- Kohalikud omavalitsused viivad iseseisvalt läbi testostlemist.
- Koostöö tõhustamine politsei ja noortega.
- Tagasiside andmine poodidele ning edasiste süsteemsete sekkumiste kavandamine.

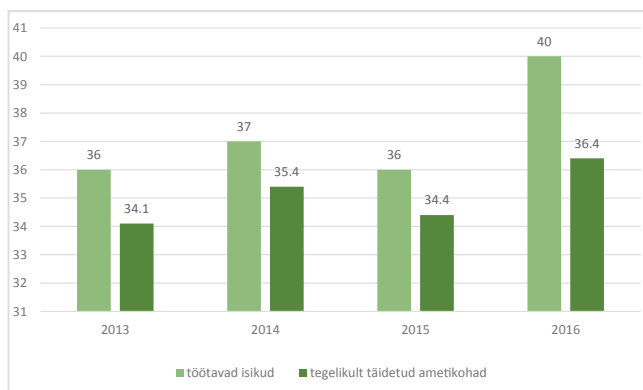
7.3 Tervishoid

Olga Pihlak
Statistik, Tervise Arengu Instituut

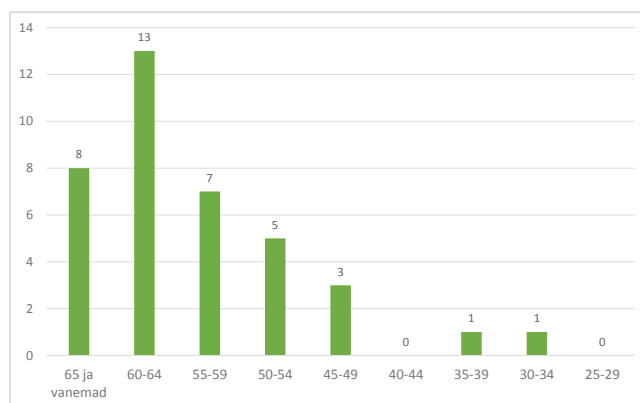
Sirje Kiisküla
Peaarst, Rakvere Haigla

Lääne-Virumaal on tervishoiuasutuste arv aastaid püsinud stabiilne, vahemikus 74–77. Haiglaid on kaks, perearstiabiasutusi 24, hambaraviasutusi 23 ja üks diagnostikaasutus. Viimase viie aastaga on kasvanud õendus- ja eriarstiabiasutuste arv kolme võrra. Seega oli 2017. aastal õendusabiasutusi kokku seitse ja eriarstiabiasutusi kokku 20.

Perearstide arv on aastate lõikes kasvanud, sellegipoolest pole praksised täidetud.

Joonis 1. Tegelikult täidetud ametikohtade ja töötavate perearstide võrdlus.
Allikas: Tervise Arengu Instituut

Joonis 2. Perearstide vanuseline jaotus.
Allikas: Tervise Arengu Instituut

Suur probleem on perearstide jõudmine pensioniikka. Momendil oleks kohe vaja vähemalt kolme täiskohaga perearsti, pensionile on minemas kaheksa üle 65-aastast ja pensioniikka jõudmas 13 arsti.

Psühhiaatriteenust pakub kaks asutust ning neli psühhiaatrit. Järjekord psühhiaatritele on ligikaudu kaks nädalat ja lastepsühhiaatritele ligikaudu 1,5 kuud. Lastepsühhiaatrite vajadus oleks palju suurem.

Tugevused

- Kooliõendus on tsentraliseerumas Rakvere Haigla teenuseks, mis võimaldab tööjõuressurssi paremini kasutada, tagades ühetaolise teenuse osutamise ka väiksemates kollektiivides.
- Rakvere Haiglas on tubakast loobumise nõustamise kabinet.
- Rakvere Haiglas on anonüümne HIVi ja seksuaalsel teel levivate infektsioonide diagnoosimise ja nõustamise kabinet.
- HIVi uusi nakkusjuhte on alla poole Eesti keskmisest.

Nõrkused

- 20 perearsti võivad kohe või lähemal ajal minna pensionile. Noori perearste pole maapiirkonda juurde tulemas, sest suuremates perearstikeskustes töötamine on atraktiivsem. Tõmbekeskused on Tallinn ja Tartu.
- Eluiga pikeneb ka Lääne-Virumaal (naised 81,4; mehed 71,7), tervena elatud aastaid seejuures naistel 61,7 ja meestel 55,5 aastat. Haigekassa rahastatud õendushoolduses voodikohti napib võrreldes teiste maakondade võimalustega. Seeläbi on suurenenud tugev surve lähedastele ja hooldajatele tasulise õendushoolduskoha ostmiseks.
- Maakonnas on 16 hooldekodu, kus elavad mitmeid kroonilisi haigusi põdevad väga eakad, tihti elu lõppu ootavad kliendid. Eestis puudub hea tava, et inimene ise veel asjalik ja kontaktne olles saaks määrata, kus ja kuidas ta peaks surema, kas kodus või hooldekodus rahulikult teadvusetuks muutudes või tuleb kutsuda vilede ja sireenidega kiirabi, kes viib patsiendi EMOSse, kus pannakse külge monitorid, tehakse hulk analüüse ja uuringuid ning jätkatakse aktiivraviga intensiivravi osakonnas.
- Immuniseerimine 2017. aastal
 - Leetrid, punetised, mumps (13–14-aastaselt õpilased): Eesti keskmine 85,9%, Lääne-Virumaa 86,3%. WHO soovituslik 95%.
 - Diftëeria, teetanus, läkaköha: 7–14-aastaselt teine revaktsineerimine Lääne-Virumaal 93%. Eesti keskmine 91,6% (allikas: Terviseamet). WHO soovitatava saavutamiseks on veel vaja palju tööd ära teha.
- Lääne-Virumaa inimeste mitmed tervisekäitumise, haigestumuse ja suremuse näitajad on oluliselt halvemad kui kuskil mujal Eestis – näiteks suitsetavate lapseootel naiste arv või suremus pahaloomulistes kasvajatess (vt lk 14 tabel 2).

Ettepanekud

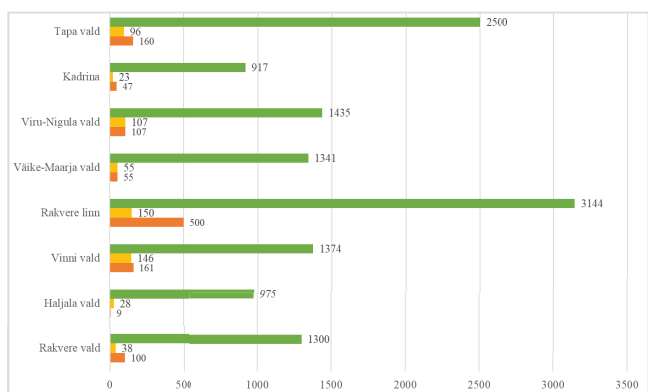
- Kasutada intensiivsemalt tubakast loobumise nõustamise kabineti teenust, jagada sellealast informatsiooni KOVide kaudu nii tavaelanike kui ka rasedate hulgas. Loobumise nõustamisele saab inimene minna alles siis, kui ta on selleks motiveeritud. Motivatsiooni tekitamine võiks olla tervisedenduslik töö.
- Lapseootel naised on võimalik saata tubakast loobumise kabineti teenusele eripsühholoogilise nõustamise kaudu.
- Rakvere Haigla juures töötab noorte nõustamise kabinet ämmaemanda vastuvõtuga, kuhu saab saata ja kuhu pöörduvad nii tüdrukud kui ka poisid suguelu alustades. Vaja oleks teenust laiendada FB, e-posti kaudu nõustamiseks.
- Koolides oleks võimalik osaleda projektikonkurssidel, kus teemaks tervislikud eluviisid: toitumine, liikumine, vaimne tervis. Toitumisenõustaja vastuvõtt kui ka vastava individuaalse elektroonse info saamine litsentseeritud nõustajalt. Inimeseõpetuse tundide tõhustamine erialaspetsialistide regulaarsete loengute ja praktikatega.
- Eakate ja puudega inimeste sotsialiseerimine erinevate infopäevade kaudu.
- Onkoloogia.
 - Elanikkonna surveamine sõeluuringutele minemiseks (emakakaela-, rinna- ja jämesoolevähk) sellega, et tuletakse seda pidevalt meelde kohalikus vallalehes artiklitega, kus selgitatakse uuringu vajalikkust.
 - Oma ennetustegevustes tuleks seda taset hoida, suunates inimesi rohkem anonüümsetele uuringutele hilisema õigeaegse ravi korraldamiseks.
 - Reklaamida ja rõhutada Eesti Vähiliidu eesnäärmevähi mobiilse diagnostikakabineti külastamist. (Täpsem info ja kontakt kodulehel cancer.ee)
 - Hooldekodudes võiks olla paremate ravitulemuste saamiseks hea koostöö vastava piirkonna perearsti ja koduõendusõega. Hooldekodude juhtide sagedane teavitamine sellisest võimalusest, pidev koostöö haigla EMO-ga.
 - Kooliõenduste tsentraliseerimine Rakvere Haigla juurde annab parema võimaluse täita immuniseerimisnõudeid, selleks teha kõrgetasemelist selgitustööd lastevanemate hulgas.

7.4 Sotsiaalteenused

Kaidy Aljama
Turvalisuse ja rahvatervise spetsialist
Lääne-Viru Omavalitsuste Liit

Siia peatükki on Lääne-Viru Omavalitsuste Liit koondanud kohalike omavalitsuste sotsiaalvaldkonda puudutavad andmed. Ettepanekute ja kitsaskohtade osas on tehtud üldistusi. Lääne-Viru maakonnas on abivajavaid lapsi arvele võetud 643. Sinna juurde lisanduvad lapsed, kellega tegeletakse jooksvalt ning juhtumiplaani kohe ei avata. Tegelik olukord abivajavatest lastest puudub.

Eakaid vanuses 65 ja rohkem on maakonnas 12709. Toimetulekuraskustega inimesi, perekondi, kes saavad toimetulekutoetusi, on 1139.

Joonis 1. Kohalike omavalitsuste riskirühmad arvuliselt.
Allikas: Kohalike omavalitsuste spetsialistid

Täpset ülevaadet üksi elavatest eakatest ja toimetulekuraskustega inimestest ei ole. Üldhooldekoduteenus pakkujaid on Lääne-Virumaal 16.

Vastavalt sotsiaalhoolekande seadusele on kohalikul omavalitsusel kohustus osutada järgmisi teenuseid:

- koduteenus
- üldhooldusteenus (väljaspool kodu)
- tugisikuteenus
- täisealise isiku hooldusteenus
- isikliku abistaja teenus
- varjupaigateenus
- turvakoduteenus
- sotsiaaltransporditeenus
- eluruumi tagamise teenus
- võlanõustamisteenus
- lapsehoiuteenus
- asendushooldusteenus
- järelhooldusteenus

Vajalikud teenused on enamasti olemas, kuid piirkonniti on kättesaadavust raske tagada. Samuti ei jätku maakonna tasandil teenuseosutajaid ning järjekorrad spetsialistide juurde on pikad.

Üldiselt osutatakse teenuseid juhtumipõhiselt, et hinnata kogu lähivõrgustiku abivajadust.

Nõrkused

- Inimesed: sotsiaalvaldkonnas on palju abivajajaid, aga vähe valdkonnas töötavaid isikuid; puudust tuntakse erinevatest spetsialistidest: psühholoog, psühhiaater, tugiisik, toitumisenõustaja, tervisedendajad, võlanõustaja.
- Teenused: nõustamisteenuste, erihoolekandeteenuste järjekorrad on pikad; vajatakse erinevate peresündmuste toetamiseks nõustamisteenuseid ja sotsiaalprogramme. Inimesi kaasatakse vähe uute teenuste väljatöötamisele. Tihtilugu võetakse aluseks mõnes teises omavalitsuses pakutavad teenused ja minnakse edasi n-ö stambiga (nii nagu on enne olnud, nii minnakse edasi). Probleem on ka esmatasandi arstiabi kättesaadavusega. Perearstid on eakad või kohe jõudmas pensioniikka, uusi arste juurde ei ole tulemas. Puudega lastele on hoiuteenuseid koolivaheaegadeks vähe. Ühistransport – küladest on raske saada arstile/eriarstile/rehabilitatsiooniteenusele nii Rakvere Haiglasse kui väljapoole maakonda.
- Raha: sotsiaalvaldkonda saab alati arendada ja planeerida uuendusi juurde, kuid rahalised piirid määratlevad võimalused; olemasolev raha läheb pigem toetusteks või „alati olnud“ teenustele, vähem teenuste ja koostöö arendamiseks. Vanaduspensionid on väiksed, suureneb vallalt toetuste taotlejate arv erinevate teenuste katmiseks (nt hooldekoduteenus, tugiisikud); sotsiaalvaldkonna rahastamine on väga projektipõhine; teenuste arendamine toimub projektist projekti, mis ei sisenda kindlustunnet ei klientidele ega ka töötajatele.
- Koostöö: rohkem oleks vaja omavalitsuste koostööd mõningate teenuste korraldamisel. Puudulik on koostöö sotsiaalministeeriumi, ministri, kohaliku omavalitsuse vahel, puudu jääb koostööst erinevate valdkondade vahel.
- Valdkondadevaheline: ei tegeleta probleemide ennetamisega, piisavalt ei märgata, vastutuse jagamine (kas vastutab perekond või vald?).

Ettepanekud

- Maakonna ühtse sotsiaalvaldkonna arendamine, et tekiks hästi kättesaadav sotsiaalteenuste võrgustik, kus on arvestatud järgmiste tegevusvaldkondadega:
 - ennetustöö
 - eakate iseseisev toimetulek
 - tööhõive (sh sotsiaalsed ametikohad)
 - teadlikuks lapsevanemaks olemine
 - hooldusperede süsteem
 - koduteenused (tugiteenused integreerida isikliku abistaja teenusega, luua teenusekohti suure abivajadusega täiskasvanutele, et vähendada nende lähedaste hoolduskoormust).
- Valdkondadevaheline koostöö: koostöö tervishoiu- ja sotsiaalsüsteemi vahel vajab arendamist, et abivajajad saaksid õigeaegselt õigele teenusele. Sidususe loomine hariduse, noorsootöö ja lastekaitse vahel; last peab võtma kui tervikut, mitte jagama teda erinevate üksuste vahel. Koostöö valdkonnas olevate partneritega (nt päästeamet, politsei jne).

7.5 Kultuurielus osalemise ja kultuuri tarbimise võimalus Lääne-Virumaal

Ingrid Pärnamäe

Lääne-Viru Omavalitsuste Liidu haridus- ja kultuurispetsialist

Mitmekülgne kultuurielu mõjutab olulisel määral elanike heaolu, elukeskkonna kvaliteeti ja ka elanikkonna tervist. Maakonnas on võimalus tarbida hulgaliselt erinevaid kultuuriteenuseid.

Maakonnas tegutseb 37 raamatukogu, neist üks maakonnaraamatukogu, kolm linnaraamatukogu, 21 külaraamatukogu ja 12 haruraamatukogu. Raamatukogude fondi suurus on 685485 eksemplari, laenutusi 578568, lugejaid oli kokku 18511, raamatukoguteenuseid kasutas 31% elanikkonnast. Raamatukogud ei ole pelgalt raamatute laenutamise kohad, seal pakutakse mitmesuguseid harivaid ja meelelahutuslikke tegevusi ja teenuseid. Erilist tähelepanu pööratakse lastele, et hoida arvutite ja nutitelefoni maailma kõrval elus laste hääbuvat lugemisharjumust. Tähelepanu vääriv sihtrühm raamatukogude jaoks on eakad, kellele pakutakse arvuti algõpet ja õpetatakse kasutama olulisemaid e-teenuseid. Samuti rakendab raamatukogu koduteenindust, mis on mõeldud eelkõige liikumispuudega inimestele. Hooldekodus Kuldne Sügis loetakse vanuritele ette. Keskraamatukogus pakutakse biblioteraapiateenust psüühilise erivajadusega täiskasvanutele.

Rakveres asub 78-aastane Rakvere Teater. SA Rakvere Teatrimaja koosseisus tegutseb veel teatrikino, mille uus igati nüüdisaegne hoone valmis 2016. aastal, ja teatrikohvik. Aastal 2017 pakkus sihtasutus Rakvere Teatrimaja vaatajatele kokku ligikaudu 1600 etendust, kinoseanssi ja muud üritust, mida väisas üle 140 000 külastaja. Aastas annab teater ca 350 etendust, mida jõuab vaatama üle 70 000 vaataja. Menukamateks on viimastel aastatel osutunud suvelavastused.

Maakonnas tegutseb üle 20 muuseumi. Neist suurim on SA Virumaa Muuseumid kaheksa filiaaliga, 2017. aastal lisandus Rehbinderi Maja, kus muuhulgas tutvustatakse külastajatele võimalust, kuidas 2050. aastal toita ära 9,5 miljardit inimest.

Maakonnas on 25 rahvamaja, klubi, kus tegutseb üle 250 taidlus- ja huvialaringi ligi 5000 harrastajaga. Lisaks tegutseb veel arvukalt erinevaid kultuuriseltse- ja ühendusi, kes kõik pakuvad inimestele võimalust sisukalt veeta vaba aega, saada positiivseid emotsioone ning jagada seda ka teistele.

Kultuurielus osalemise ja kultuuritarbimise võimalused on piirkonniti ja ka elanikkonna gruppides väga erinevad. Põhjuseks elanikkonna enda vähene aktiivsus, eestvedajate puudus, valikuvõimaluste vähesus. On tekkinud täiesti uusi sportlikke ja virtuaaltegevusi, mida veel kümme aastat tagasi nii laialdaselt ei tarbitud ja mis on konkurendid kohalikule kultuurimajale. Isetegijad ning üritustel osalejad on suuresti ühed ja samad inimesed. Aasta-aastalt on läinud keerukamaks leida kollektiividele juhte, erialase ettevalmistusega aktiivseid inimesi, kes tahavad ja oskavad olla eestvedajad. Nooremad inimesed kipuvad õpingute järel jääma suurematesse linnadesse, väiksemates kohtades on selle tõttu ka kollektiivid lõpetanud tegevusi. Samuti mõjutab kultuurielus kaasalöömist väga palju töökohtade vähesus piirkonnas. Eriti sageli käivad mehed kaugemal tööl ja seetõttu on vähenenud meeskooride, -häälte hulk segakoorides, puhkpilliorkestrite koosseisud. Sama segaja kimbutab rahvatantsurühmi ja näitemängutruppe.

Positiivne areng on Rakvere Vallimäele nüüdisaegse laululavakompleksi väljaehitamine, mis avab uued võimalused erinevate sündmuste läbiviimiseks, samuti Tapa Kultuurikoja täielik renoveerimine, mis parandab nii kollektiivide tegevuseks vajalikke tingimusi kui ka kultuurielust osa saamise võimalusi. Kahjuks käivad Rakveres juba 30 aastat „arutelud“ ja kaalumised uue kultuurihoone ehitamise osas. Seni otsuseid langetatud pole ja maakonnakeskus kiratseb edasi. Puudub normaalse suurusega lavaga saal, kus kuulata-vaadata kontserte või isetegevuslaste esinemisi.

Kindlasti võib positiivse poole peale kirjutada ka uute kontsertkohtade tekkimise, eriti rannikualadel

ja suvituspiirkondades. Tõusvas joones on edenenud Võsu suvised džässisündmused, väikesadamate kontserdid, rannakülades toimuvad ekskursioonid-matkad. Omaette nähtus on muidugi Viru Folk. Sellised suurepärased näited on tõestus, et kohtadel on inimesed, kes soovivad ergastada kohalikku elu.

Paikkonna inimeste heaolu toetamiseks tuleb parandada kultuurivaldkonna teavitustööd erinevate sotsiaalset sidusust pakkuvate võimaluste kohta (segakoorid, orkestrid, rahvatantsurühmad, näitetrupid jne), et kaasata kõiki elanikkonna gruppe.

7.6 Spordielu Lääne-Virumaal

Raili Vlasovski
Lääne-Virumaa Spordiliit

Maakonna sporti koordineerib maakonna spordiliit, kelle kaudu korraldatakse maakonna meistrivõistlusi ja koolispordivõistlusi. Neid võistlusi korraldatakse koostöös maakonna spordiklubidega.

Maakondlikeks meistrivõistlusteks on kujundatud erikujundusega medalid, mis on auhindadeks ca 26 täiskasvanute ja ligi 10 noorte meistrivõistlusel ning mida väljastab spordiliit kõikidele meistrivõistluste korraldusõiguse saanutele.

Peamised spordialad, mida maakonnas harrastatakse, on jalgpall, korvpall, ujumine, maadlus ja kergejõustik. Noorte seas on populaarseimad jalgpall ja kergejõustik.

Harrastada on võimalik 50 erinevat spordiala. Täpsemat infot alade ja harrastuskohtade kohta saab aadressilt www.spordiregister.ee.

Lisaks maakondlikele meistrivõistlustele toimub rohkelt erinevaid liikumisüritusi tervisesportlastele ja harrastajatele. Suure osalejate arvuga on sügisest kevadeni toimuv sari „Terve Rakvere Liigub“, lisaks Lääne-Virumaa jooksusari. Jooksusõprade suurim sündmus on augustikuine Eesti Ööjooks.

Rattaspordi harrastajatel on võimalik osaleda iganädalastel rattateisipäevakutel, samuti saab end proovile panna maakonna suurematel rattavõistlustel Rakke Rattamaraton ja Rakvere Rattamaraton. Aktiivsed ollakse ka lauatennis ja võrkpallis.

Igal aastal toimub maakonna parimate sportlaste tunnustamine erinevates kategooriates. Maakonna spordi rahalised vahendid laekuvad põhiosas kultuuriministeeriumist, lisaks on toetajad veel Hasartmängumaksu Nõukogu, Eesti Koolispordiliit, Kultuurkapital, Eestimaa Spordiliit Jõud ja Lääne-Virumaa Omavalitsuste Liit.

Tugevused

- aktiivsed ja tegusad klubid, kes on head partnerid iga-aastaste ürituste korraldamisel; kestlikud ja pika ajalooga spordiüritused;
- kasvav ürituste arv;
- rohke osalus koolispordiüritustel.

Ettepanekud

- maakondliku spordiinfo kättesaadavuse parandamine koostöös partneritega;
- omavalitsuste, spordiliidu ja klubide koostöö arendamine.

8. Turvalisus

8.1 Turvaline kogukond politsei pilgu läbi

Kristi Fuchs

Piirkonnavanem, Rakvere politseijaoskond, Ennetus- ja menetlustalitus

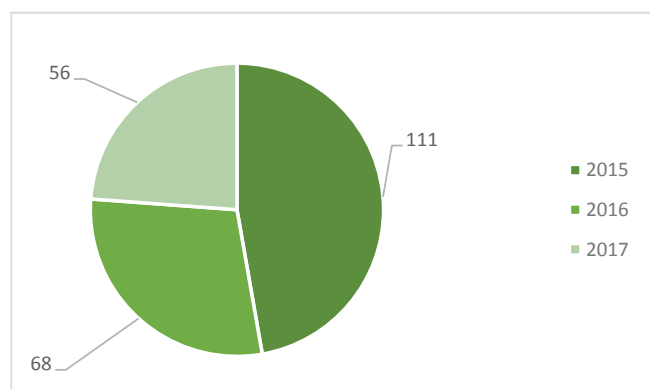
Turvalisus algab igast inimesest endast ning sellest, kuidas ta hoolib endast, oma lähedastest ning oma varast. Politsei igapäevatöö on üha enam orienteeritud ennetusele ning inimeste teadlikkuse parandamisele, kuidas ise olla enda ja oma vara esmane kaitsja.

Viimastel aastatel on Politsei- ja Piirivalveamet ning koostööpartnerid (kohalikud omavalitsused, koolid, lasteaiad, ohvriabi) üha enam panustanud koostöövõrgustike loomisele, kuna on jõutud arusaamiseni, et vaid nii on võimalik teha tõhusat ennetustööd ning luua turvalisemat keskkonda meie kogukonnas.

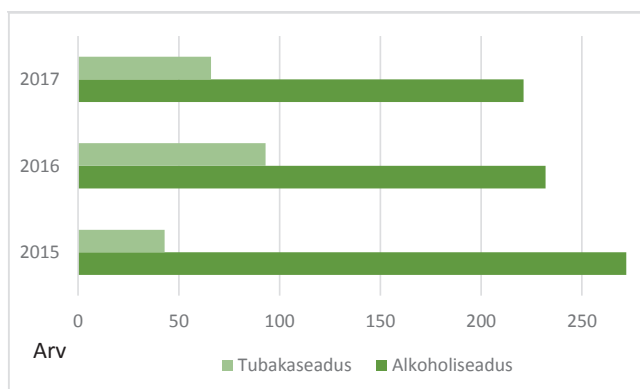
Milline siis on turvalisus Lääne-Virumaal? Kuriteod Lääne-Virumaal on vähenemistrendis, samuti on vähenemas alaealiste toimepandud kuriteod. Erinevus täisealiste ja alaealiste toimepandud kuritegudes seisneb selles, et täisealiste toimepandud kuritegudest suurema osa moodustavad varavastased kuriteod. Alaealistel on aga suurim osakaal isikuvastaste kuritegude toimepanemisel. Alaealised panid

Lääne-Virumaal 2017. aastal toime 42 isikuvastast kuritegu, mida on kahe võrra rohkem kui 2016. aastal. Varavastaseid kuritegusid pandi 2017. aastal toime 10, mida on 50% vähem kui 2016. aastal.

Lääne-Virumaal on alaealiste (14–18 aastaste) toimepandud väärtegude arv vähenemas. Suurima osa väärtegudest moodustavad alkoholiseaduse rikkumised. Statiliste numbrite järgi on alaealiste toimepandud alkoholiseaduse rikkumiste arv küll mõnevõrra vähenenud. Nimetatud statistilistes numbrites ei avaldu 2017. aasta lõpu poole taastava õiguse raames politsei kasutusele võetud meetmed alaealiste õigusrikkujate suhtes. Ohumärk alaealiste alkoholitarbimise juures on siiski see, et üldine registreeritud alkoholiseaduse rikkumiste arv on alaealiste poolt vähenenud, kuid alla 16-aastaste alaealiste alkoholitarbimine on kasvuteel. 2016. aastal registreeris politsei 65 juhtumit, kuid 2017. aastal registreeriti 95 juhtumit, kus alla 16-aastane isik tarbis alkoholi.

Joonis 1. Lääne-Virumaal registreeritud alaealiste toimepandud kuritegude arv.
Allikas: Politsei- ja Piirivalveamet

Joonis 2. Lääne-Virumaal registreeritud alaealiste toimepandud tubakaseaduse ja alkoholiseaduse rikkumised.
Allikas: Politsei- ja Piirivalveamet

Tugevused

- 2017. aasta lõpus võeti politseis kasutusele taastava õiguse meetod. Taastav õigus seisneb selles, et alaealisele õigusrikkujale ei määrata kohe karistust, vaid püütakse leida mõjusaid meetodeid alaealise suunamiseks, et tulevikus enam süütegusid toime ei pandaks.
- Üha enam panustab politsei oma ennetuses erinevatesse tegevustesse, kuhu on kaasatud noorukid ise ning nende mõtted. 2017. aastal hakkas politsei Lääne-Virumaal viima läbi sõltuvusainete ennetuse raames „Avatud ruumi“ meetodit, kuhu on kaasatud lapsed, kes ise tõstatavad probleeme ning samas pakuvad ise välja lahendusi. Kindlasti on see mõjusam kui tavalised loengud, kuna „Avatud ruumi“ meetodis loeb igäihe mõte ning lapsed tunnevad, et nad on protsessi kaasatud ja neid võetakse kuulla.
- Aastaid on koolides toimunud projekt KEAT (kaitse end ja aita teist). See ongi kõige suurema haaratusega sõltuvusaineteprojekt. 2017. aastal oli sinna kaasatud 620 Lääne-Virumaa koolide õpilast.
- 2018. aastal alustati Politsei- ja Piirivalveameti ning Rakvere linna koostöös programmiga SPIN, kuhu on kaasatud noorukid, kelle vaba aega sisustatakse jalgpallitreeningutega professionaalsete treenerite juhendamisel ning samas õpitakse arutelude ning erinevate treeningute-mängude kaudu eluks vajalikke oskusi. Praegu on projekt olnud töös vaid kaks kuud ning kaugeleulatuvatest positiivsetest tulemustest on veel vara rääkida, kuid tagasiside on olnud positiivne.

Nõrkused

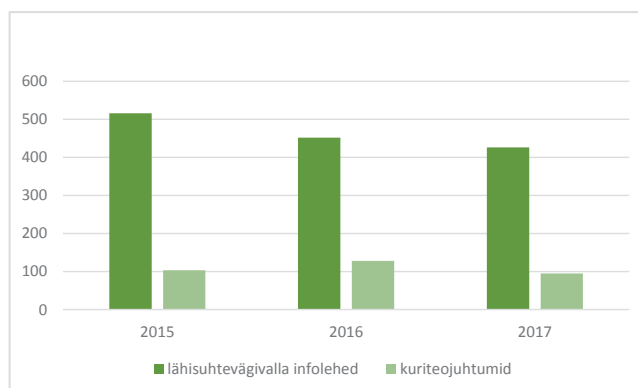
- Praegu on Lääne-Virumaal sotsiaalprogrammide vähesuse tõttu raske taastavat õigust rakendada sellises mahus, kui me tahaksime.

Ettepanekud

- Koostöös kogukonnas olevate koostööpartneritega on vaja leida võimalikult palju erinevaid programme ja tegevusi, kuhu saaksime riskikäitumisega noori suunata.
- SPIN-projekti tulemuslikkuse korral on tegevusi mõistlik laiendada ka teistesse Lääne-Virumaa kohalikesse omavalitsustesse. SPIN-programm on suurepärane võimalus politsei, kohaliku omavalitsuse, koolide ja noortekeskuste koostöövõrgustiku arendamiseks, kuna projekti hästi toimimiseks on vajalik kõigi osapoolte hea koostöö.
- Algatada Politsei ja Rakvere Haigla tubakakabineti vaheline koostöö, et politsei saaks hakata noorukeid, kellel on tekkinud sõltuvus, sinna suunama ning sealt oleks võimalik neil abi leida.

Piirkondliku politseitöö üks oluline osa on töö juba aset leidnud lähisuhtevägivallajuhtumite lahendamisel ning hoida ära uusi lähisuhtevägivallajuhtumeid. Lähisuhtevägivallajuhtumite arv oli haripunktis 2015. aastal. 2016. ja 2017. aastal oli Politsei- ja Piirivalveameti registreeritud juhtumeid mõnevõrra vähem, kuid endiselt on neid palju.

Lähisuhtes toime pandud kuritegude ennetamisel on oluline varajane märkamine ja sekkumine. Nimetatud juhtumite ennetusel on väga oluline vägivaldaohvri ümber moodustada koostöövõrgustik, et aidata ja julgustada ohvreid vägivaldsest suhtest lahkuma. Selleks, et lähisuhtevägivalla ohvrid ei jääks abita, on üheks politsei prioriteediks, samuti kohalike omavalitsuste ja ohvriabi eesmärk suurendada ühe enam ohvrite teadlikkust erinevatest vägivalla liikidest ning sellest, kuidas vägivaldsest suhtest hoiduda.

Joonis 3. Lähisuhtevägivalla juhtumid Lääne-Virumaal.
Allikas: Politsei- ja Piirivalveamet

Tugevused

- 2017. aastal alustati Lääne-Virumaal Ohvriabi eestvedamisel koostöös politsei, kohalike omavalitsuste ning Naiste Tugikeskusega MARAC-mudeli kasutamist. MARAC-mudel seisneb ohvri ümber moodustatud koostöövõrgustikus. Lähtudes ohvri vajadustest püütakse erinevate ametkondadega aidata inimesel vägivaldsest suhtest välja tulla ning oma eluga edasi minna.
- Lisaks sellele toimub koolides järjepidev laste teadlikkuse suurendamine kohtinguvägivalla osas.
- Lähtudes varajase märkamise aspektist on politsei viimastel aastatel koolitanud lasteaedade õpetajaid märkama väärkoheldud lapsi ning kuidas sellistel juhtudel käituda.
- Samuti on koolitatud välja tugiisikuid, et nad oskaksid märgata väärkoheldud pereliikmeid kodukülastustel.

Nõrkused

- MARAC-mudelis saab õnnestumisi olla vaid juhul, kui ohver aitab koostööle kaasa ning on valmis laskma ennast aidata. Praegune nõrkuspunkt on lähisuhtevägivallajuhtumid, kus ohver ei julge vägivallajuhtumi kohta ütlusi anda ega avalda soovi, et vägivallatseja kodust sellel hetkel ära viidaks.

Ettepanekud

- 2018. aasta sügisest peaks Lääne-Virumaal rakenduma mudel, mille kohaselt aset leidnud lähisuhtevägivalla korral, olenemata ohvri soovist, viiakse vägivallatseja ajutiselt kodust ära ning paigutatakse kuni olukorra lahendamiseks kohaliku omavalitsuse olemasolevale elamispiinnale. Tegemist on pilootprojektiga Pärnu LSV pilootprojekti näitel. Projekti eesmärk LSV tõkestamisel on ka spetsialistide suunatud koostöö ja valmisolek. Ohvrite esmane kiire kaitse ja emotsionaalne tugi on vajalik ja tulemuslik.
- Koolide vägivalla ennetamise programmidega jätkamine.
- Koostööpartnerite väljaõppe (tugiisikud, lasteaia- ja kooliõpetajad, sotsiaaltöötajad jne).

8.2 Päästeameti ennetustöö

Jaak Kirsipuu

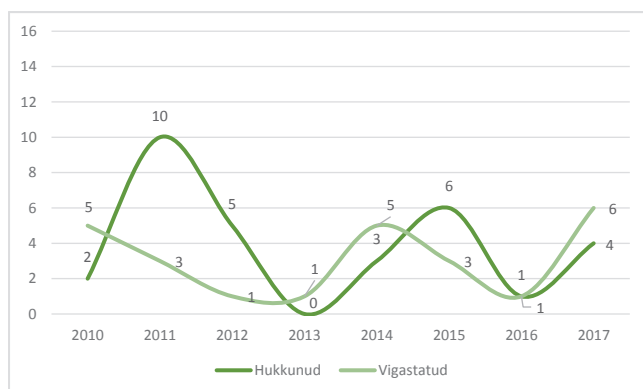
Päästeamet, Ida päästekeskus, Ennetusbüroo juhataja

Päästeameti visioon on 2025. aastaks jõuda päästealase turvalisuse tasemelt võrdsele positsioonile Põhjamaadega. Praegune õnnetuste, hukkunute ning vigastatute arvu pidev vähenemine on tingitud Päästeameti ennetustöö edukusest.

Aastaid on suurt tähelepanu pööratud ennetustöö olulisusele, mistõttu on tegevusse kaasatud mitmed Päästeameti struktuuriüksused.

Tulekahjud

Üks oluline ennetusvaldkonna teenus on elanikkonna tuleohutusteadlikkuse parandamine. Päästeameti sõnastatud eesmärk on: inimesed ennetavad tuleohtu, on selleks valmis ning käituvad ohu korral õigesti.

Joonis 1. Tulekahjudes vigastatud ja hukkunud Lääne-Viru maakonnas aastatel 2010–2017.

Allikas: Päästeamet

Tegevused

1. Kohalike omavalitsuste senisest suuremal määral teadlikkuse parandamise tegevustesse kaasamine:
 - Edastame kohalikele omavalitsustele (KOV) selge sõnumi oma pikaajalistest soovidest, kuulame ära nende prioriteetidid ning lepime koostöö kokku KOVi tegevuskavade tasandil ja ka Päästeameti tegevuskava tasandil.
 - Kohalike omavalitsuste aktiivsena hoidmiseks on meie tegevused nendega pidevad ja järjekindlad.
 - Koostöös kohalike omavalitsustega suurendame igäihe kaasatust.
2. Partnerite töö kvaliteedi parandamine ning erasektoripartnerite suuremas mahus kaasamine:
 - Hoiame ja harime olemasolevaid partnereid, et nad oskaksid ise paremini kaasata uusi partnereid (näiteks kohalikud omavalitsused kaasavad ise rohkem kogukondi).
3. Kogukonnaliidrite suurem kaasamine:
 - Suurendame kohalike liidrite, külavanemate, korteriühistujuhtide teadlikkust.
 - Õpetame kogukondi ise probleeme tuvastama ning nendele lahendusi leidma.
 - Kasutame kogukondades elavaid Päästeameti töötajaid ja vabatahtlikke kogukondade teadlikkuse suurendamisel.
4. Ohutuspäevad (suuremates keskustes koostöös teiste ohutusvaldkonna partneritega).
5. Koolitused erinevate sihtrühmadele: koolieelikud, 6.–8. klass, tööealine elanikkond, eakad.
6. Infopäevad ja infolauad (külapäevadel, vallapäevadel, erinevatel üritustel)
7. Kohalikes lehtedes artiklid, riiklikud meediakampaaniad.
8. Kodunõustamised.

Veeõnnetused

Päästeameti visioon on, et aastaks 2025 ei hukuks Eestis veeõnnetustes rohkem kui 20 inimest. 2017. aastal hukkus Eestis 43 inimest. Lääne-Virumaal on viimase kaheksa aastaga uppunud 14 inimest.

Üks oluline ennetusvaldkonna teenus on elanikkonna veeohutusalane teadlikkus.

Omavalitsus	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Kokku
Haljala vald	1	1					1		3
Kadrina vald	2								2
Rakvere vald					1				1
Tapa vald					1				1
Vinni vald	2	1					1		4
Viru-Nigula vald			1					1	2
Väike-Maarja vald	1								1
Lääne-Viru maakond KOKKU	6	2	1	0	2	0	2	1	14

Tabel 1. Veeõnnetustes hukkunud Lääne-Viru maakonna KOV-ide löikes aastatel 2010–2017.

Allikas: Päästeamet

Tegevused

1. Kogukonnaliidrite suurem kaasamine:
 - Suurendame kohalike liidrite, külavanemate, korteriühistujuhtide teadlikkust.
 - Õpetame kogukondi ise probleeme tuvastama ning nendele lahendusi leidma.
 - Kasutame kogukondades elavaid Päästeameti töötajaid ja vabatahtlikke kogukondade teadlikkuse suurendamisel.
2. Ohutuspäevad (suuremates keskustes koostöös teiste ohutusvaldkonna partneritega).
3. Koolitused erinevate sihtrühmadele: koolieelikud, 1.–3. klass, 6.–8. klass, tööeline elanikkond, eakad.
4. Infopäevad ja infolauad (külapäevadel, vallapäevadel, erinevatel üritustel).
5. Kohalikes lehtedes artiklid, riiklikud meediakampaaniad.
6. Veeohutusalased kodunõustamised (kodutiigid ja lähedased veekogud).

8.3 Lääne-Virumaa liiklusinfo

Diana Okas
Maanteeameti ennetustöö osakonna ekspert

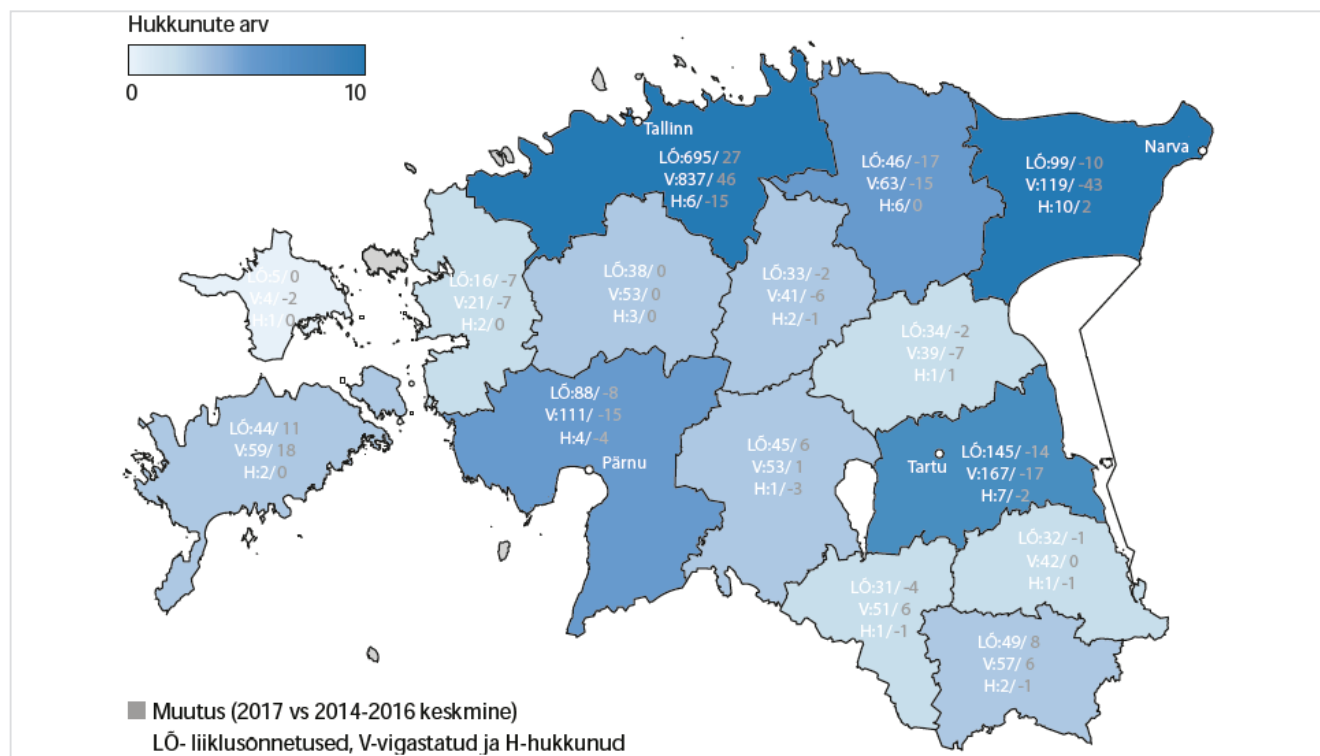
Inimkannatanuga liiklusõnnetuste üldarv ei ole oluliselt muutunud alates 2009. aastast. Sellest ajast alates toimub Eestis aastas keskmiselt 1400 inimkannatanuga liiklusõnnetust. 2017. aastal toimus teedel 1406 inimkannatanuga liiklusõnnetust, milles hukkus 48 inimest ja sai vigastada 1725 inimest.

Võrreldes 2014.–2016. aastate keskmisega Lääne-Virumaal õnnetuste arv vähenes mõnevõrra, siiski ei saa jääda rahule, sest vigastada sai 63 ja surma 6 inimest.

Kõige enam juhtub Lääne-Virumaal liiklusõnnetusi vanuserühmas 18–54 eluaastat.

Endiselt on liikluses suur probleem liigne kiirus ning joobes juhid, kelle osalusel sai 2017. aastal vigastada 22 ja surma 4 inimest.

2017. aastal osales täisealistest mootorsõidukijuhtidest inimkannatanuga liiklusõnnetuses absoluutarvuna kõige rohkem 26–34-aastaseid, kellel on väiksem kogemus ja kes on liikluses üldjuhul riskialtimad.

Tugevused

- Lääne-Virumaal on 2017/2018 seisuga 34 üldhariduskooli. Neist kahekümne viies toimub jalgratturikoolitus, mis on õpilastele iseseisva juhtimisoskuse alustala.
- Noorte liikluses riskiva käitumise koolitusi tellis 2016/2017 õppeaastal 10 üldhariduskooli ja 2017/2018 õppeaastal 13 üldhariduskooli.
- Igal aastal on toimunud liikluskoolitused eakate klubidele. 2018. aastal viidi see koolitus läbi neljas eakate ühenduses.

Nõrkused

- Tõenäosus liiklusõnnetusse sattuda on noorel juhil umbes kaks korda suurem kui enamikes teistes vanusegruppides. Tiheda õppeprogrammi ja huvipuuduse tõttu pole paljud koolid tellinud oma õpilastele tasuta riskiva käitumise koolitust.
- Liikluses on riskifaktoritena esile kerkinud joobes juhtimine, väsimus ja kõrvalised tegevused.
- Keskmine eluiga pikeneb ja seetõttu osaleb liikluses üha rohkem vanemaid inimesi kas autojuhina, jalgratturina või jalakäijana.
- Maanteeameti õpetajate sisekoolitus toimus 2017. aastal vaid ühes koolis ja 2018. aastal ei tellinud seda koolitust ükski kool.

Ettepanekud

- Liiklusolukorra parandamiseks peab parandama liiklejate ohutusalast teadlikkust, et kasvaks vastutustundlike ja ohte tajuvate liiklejate hulk. Liiklusohutusalased ennetustegevused peavad olema järjepidevad ja lähtuma liiklusohutusprogrammist. Pikaajalises vaates parandavad liikluskäitumist erinevad läbimõeldud ja järjepidevad liiklusohutusalased ennetustegevused – teavitused, koolitused ja liiklusjärelvalve. Koolitada tuleb alates lasteaialastest kuni eakateni välja.
- Jalgratturikoolitus võiks toimuda kõikides üldhariduskoolides, kuna see koolitus toetab ka teadmisi, mis on vajalikud liigeldes jalakäijana. See on ka liiklejate teadmiste ja harjumuste põhi, millest tulevad liikluskeskkonda tulevased autojuhid.
- Liikluskoolitused eakate klubides peaksid toimuma regulaarselt. Iga omavalitsus võiks tellida oma eakatele mootorsõidukijuhtidele praktilist täiendkoolitust.

8.4 Tööõnnetused ja nende ennetamine

Meeli Miidla-Vanatalu

Peadirektori asetäitja ennetuse ja õiguse alal, Tööinspeksioon

Krista Vaikmets

Nõunik, Tööinspeksioon

1000 töötaja kohta arvestatuna toimub Lääne-Virumaal enim tööõnnetusi. Lääne-Virumaa on selles vaates olnud läbi aegade esikohal. Põhjus on see, et Lääne-Virumaa töötajate arv ei ole väga suur, kuid maakonnas tegutsevad sellised suured tootmisettevõtted nagu toiduainetööstused ja puidutööstused, mis oma olemuselt on ohtlikuma valdkonna ettevõtted.

Läbi aegade on olnud Lääne-Virumaal ka väga heal tasemel teatamine tööõnnetustest. Kui teistes maakondades püüti varem oluliselt rohkem varjata kergeid tööõnnetusi, siis Lääne-Virumaalt tuli selliseid teateid keskmisest rohkem. Seetõttu paistab maakond küll keskmisest halvem/ohtlikum välja, kuid tänu ausale teatamisele on alati võimalik paremaks minna.

Tööõnnetuste põhjuste osas saab välja tuua kaks peamist:

- töötajate puudulik väljaõpe ja juhendamine tööandja poolt;
- tööohutusnõuete eiramine töötaja poolt.

Tööinspeksioon püüab alati olla valmis, et anda oma panus ohutu töökeskkonna loomisse. Selleks pakutakse ennetustööks erinevaid väljundeid:

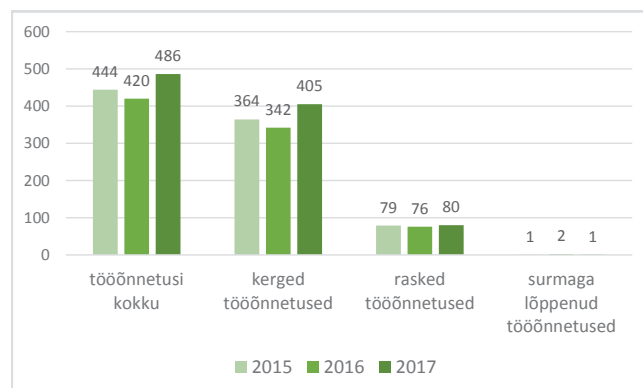
1. tasuta nõustamise ja konsultatsioonide pakkumine nii töötajatele kui ka tööandjatele (sh juristi infotelefon, nõustamine e-kirja teel ja kodanike vastuvõtul) ning ettevõtetele töökeskkonna konsultanditeenuse pakkumine;
2. infohommikute ning muude teavitussüvõtetuste (loengute läbiviimine);
3. osaleme messidel ning partnerorganisatsioonide

korraldatud üritustel, et jagada infot ning töösuhte pooltele abiks olla.

Peame oluliseks, et maakonna tasandil teatakse Tööinspeksiooni pakutavaid teenuseid, võimalusi ning neid ollakse valmis vajaduse tekkimisel ka kasutama. See eeldab koostööd ka maakonna tasandil, info edastamist näiteks kohalikele ettevõtetele ja töötajatele ehk ka meie poole suunamist küsimusest, mis kuuluvad Tööinspeksiooni pädevusse.

Kavandame oma tegevusi kalendriaastaks juba eelneva aasta lõpus, hinnates eelnevate tegevuste mõju ning lähtudes muuhulgas partnerite soovidest.

Tööinspeksiooni vaates saame olla rahul, kui maakonna töökeskkond on hea. Seda peegeldavad näiteks väike tööõnnetuste näitaja (suhtarvudena, arvestades maakonnas tegutsevate ettevõtte ja töötajate arvu), vähesed töövaidlused, väike töötajate esitatud kaebuste hulk jmt.

Joonis 1. Tööõnnetused Lääne-Virumaal.
Allikas: Tööinspeksioon

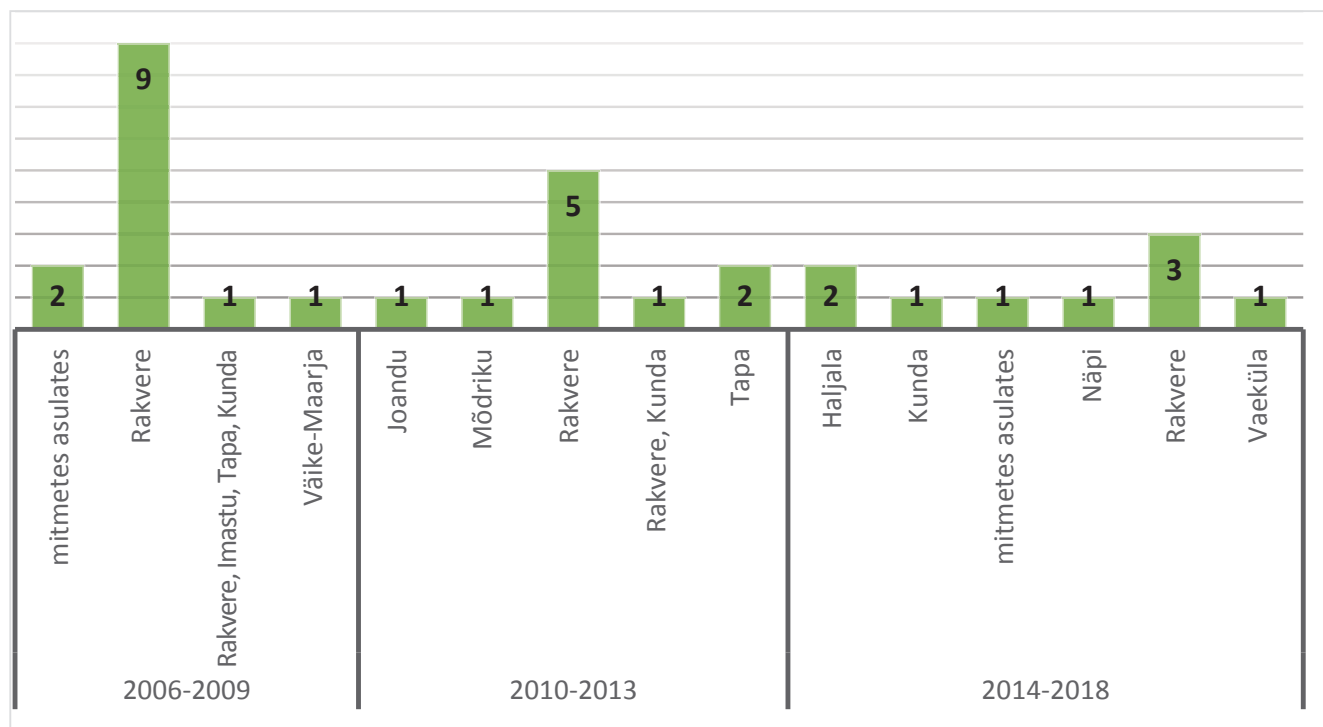
8.5 Tervist edendavad töökohad

Küllli Luuk

Vanemspetsialist, Tervise Arengu Instituut

Lääne-Virumaa paistab teiste maakondade seast välja liikmesorganisatsioonide stabiilse väikese kasvu poolest. Igal aastal on mõni uus liituja, samas on täiesti passiivseid organisatsioone vähe. Kokku on võrgustikuga liitunud Lääne-Virumaal 32. Samuti iseloomustab Lääne-Virumaa liikmesorganisatsioone

aktiivne osalemine Tervise Arengu Instituudi pakutavatel koolitustel ja omapoolne panustamine valdkonna arendamiseks: koolitusteks pakutakse tasuta oma ruume ja korraldatakse ka ise erinevaid tervisesündmusi.

Joonis 1. TET-võrgustikuga liitunud asutused aastate lõikes.

Allikas: Tervise Arengu Instituut

Ettepanekud

- Kasutada rohkem võimalusi, mida Tervise Arengu Instituut maakonda toob: osaleda koolitustel, kampaaniates, ise korraldada erinevaid tervisesündmusi ja kutsuda teisi ettevõtteid osalema.

9. Lääne-Virumaa võrdsed võimalused tervises

Elo Paap
Tervisedendaja, OÜ Heaole

Hea tervis määrab oluliselt inimese elukvaliteeti ning loob aluse rahuloluks ja isiksuse igakülgseks arenguks. Üksikisiku jaoks oleneb tervis tema keerukatest seostest ühiskonna, elukeskkonna, ümbruskonna ja iseendaga ehk teguritest, mis mõjutavad inimese tervist heas või halvast suunas.

Käesolev Lääne-Virumaa terviseprofiil kirjeldab hulgaliselt eluvaldkondi, millega virumaaalane iga päev kokku puutub ja mis avaldavad talle mõju tema (tervise)valikute tegemisel. Järgnevas tabelis on

kirjeldatud Lääne-Virumaa inimene läbi elukaare. Millised on inimese terviseriskid ja -probleemid profiili artiklite põhjal? Milline valdkond puutub probleemiga kõige enam kokku? Mida pidada silmas kõigile tervises võrdsete võimaluste tagamiseks tõendus põhistel meetoditel ja piiratud ressursidega? Andmete kirjeldamise eesmärk on anda dokumendist üldine pilt, mis omakorda annab sisendi tegevuste planeerimiseks ning loob eeldused toetava vaimse, sotsiaalse ja füüsilise keskkonna kujundamiseks ning inimeste tervisekäitumise mõjutamiseks.

Tabel 1. Terviseriskid ja probleemid, valdkonnad ja ennetustegevus.

Vanus	Terviseriskid ja -probleemid	Otseselt seotud valdkonnad	Arengu planeerimisel oluline, et tagada tervises võrdsed võimalused
0–2 eluaastat	 <p>Meil on vähe ülevaadet tervisenäitajatest ja riskidest (puudega laste osatähtsus jne). Vigastused valdavalt kukkumised ja põletused¹². Kaheaastaste vaksineerimine vähenemistrendis.</p>	Kogukond Tervishoiuteenus Sotsiaalteenused Politsei Päästeamet MNT	<p>Oluline on omada sihtrühmast ülevaadet – tervisenäitajad, kus elab, milline on tugisüsteem (sidusrühm lapsevanem, oluline teada, millised on nende hariduslikud, sotsiaalsed jm indikaatorid).</p> <p>(Ennetus)tegevused koostöös kogukonna, omavalitsuse ja tervishoiu- jm teenuste pakkujatega.</p> <p>Tähtis on noored pered pildil hoida, et nad ei jääks teenuste- ja infosulgu.</p> <p>Lapsevanemate teavitamine ja koolitamine erinevate terviseriskide ennetamiseks (sh tervisekontrolli ja immuniseerimise vajadus)¹³.</p>

Vanus	Terviseriskid ja -probleemid	Otseselt seotud valdkonnad	Arengu planeerimisel oluline, et tagada tervises võrdsed võimalused
3–7 eluaastat 	<p>Maakondlik andmebaas laste terviseindikaatorite (sh tervisekäitumise) suhtes on puudulik.</p> <p>Laste ülekaalulisus (15% 1. kl lastest) ja rasvumine (12% 1. kl lastest) on tõsine probleem, mille põhjuseid tasub otsida perekonna liikumis- ja toitumisharjumustest (eriti hommikusöögi söömata jätmine)⁷.</p> <p>Pediaatrid kinnitavad, et pere sotsiaalmajanduslik taust on, haiguse ohjamisel oluline⁴.</p> <p>Puudega laste osatähtsus ja nende tugiteenuste ja hooldusvajadus (sh HEV-lapsed).</p>	<p>Kõik valdkonnad, v.a noorsootöö, kool, tööhõive ja eakate sotsiaalteenused.</p>	<p>Põhjalikum laste terviseindikaatorite kaardistus, selgitamaks täpsed riskirühmad.</p> <p>Terviseprobleemide teavitamine kogukonnas, et tekkiks võimestunud kogukond, mis käivitaks eesmärgipärased tervisesekumised⁵.</p> <p>Lasteade aktiivsuse toetamine tõenduspõhistes sekkumisprogrammides osalemiseks/liitumiseks (asutuste passiivsus loob ebavõrdsuse tervises).</p> <p>TEL-võrgustiku kui tõenduspõhise ja süsteemse ennetustöö rakendaja propageerimine (TEL-võrgustiku liikmetel on strateegiline juhtimine, koostöö teiste asutustega, tervisetootus ja -teadlikus parem)⁶.</p> <p>Varajase märkamise tähtsus – süsteemsem koostöö tervishoiu- ja haridussüsteemi vahel (lasteaed-perearst)⁴.</p> <p>Turvalisusealane ennetustöö, sh lasteaed vägivalla märkajana.</p>
8–16 eluaastat 	<p>Alkoholi- ja tubakaseaduse rikkumised, kas tarbimine kasvuteel.</p> <p>Lähisuhtevägivald, sh kübervägivald.</p> <p>Alkoholi ja tubaka lihtne kättesaadavus.</p> <p>Maakondlik andmebaas laste terviseindikaatorite (sh tervisekäitumine, vaimse tervise näitajad) suhtes on puudulik.</p> <p>Teismeliste rasedused, näitaja suur.</p> <p>Laste tugiteenuste kättesaadavus ebapiisav (sh HEV- ja puudega lapsed).</p>	<p>Kõik valdkonnad, v.a lasteaed, tööhõive ja eakate sotsiaalteenused</p>	<p>Põhjalik ja järjepidev laste tervise, sh tervisekäitumise indikaatorite kaardistus. Täpne riskigrupi määramine ja vastavalt sellele ennetustegevuste planeerimine³.</p> <p>Laste vaimse ja füüsilise tervise probleemide märkamise võti on valdkondade koostöö – näiteks omavalitsuste laste ja perede koostöökoda.</p> <p>Rakendada integreeritud teenuste kontseptsioon, mille raames ühendatakse toimivaks ja koordineeritud võrgustikuks perearstiteenus, koolitervishoiuteenus, eriarstiabi, nõustamine (psühholoog, logopeed, eripedagoog jne) jm tugiteenused ning lastekaitse.⁴</p> <p>Maakondlikult koordineeritud ümarlaud ennetustööga tegelevatele partneritele (päästjad, politsei, maanteeamet, ettevõtlikud noored), et ühiselt algatada koostööd koolide (võimalus tegevused integreerida õppetegevusse või koolivälistes vaheajasündmustesse) ja noortekeskustega.</p> <p>Koolide aktiivsuse toetamine tõenduspõhistes sekkumisprogrammides osalemiseks/liitumiseks (VEPA, KIVA, TORE jne) ja TEK-võrgustiku kui süsteemse ennetustöö rakendaja propageerimine.</p> <p>Haridusasutuste passiivsus võib luua ebavõrdsust tervises. Võrdsemad võimalused tervises tagab ka kooliõendusteenuse süsteemsemaks ja sisukamaks muutmise⁴ (Rakvere haigla baasil, kus on ka noorte nõustamise kabinet ja suitsetamisest loobumise nõustamise kabinet) ja selle kaudu erinevate koostööpartneritega koostöö parandamine. Noorte igal tasandil otsustusprotsessidesse kaasamine ja professionaalne toetamine. Oluline kaasata maakonna tegevustesse kutseõppeasutused jm KOV-välised koolid.</p> <p>Süsteemse ja maakondlikult koordineeritud noorsootöö kaudu on enam võimalusi noorte enesearenguks, uuenduslike (sotsiaal)programmide loomiseks ja uute koostööpartnerite avastamiseks.</p>

Vanus	Terviseriskid ja -probleemid	Otseselt seotud valdkonnad	Arengu planeerimisel oluline, et tagada tervise võrdsed võimalused
<p>17–64 eluaastat</p> 	<p>Meeste keskmine eluiga väike ja depressiooni näitajad suurimad Eestis.</p> <p>Varane suremus, enne 65 eluaastat, üks kõrgemaid Eestis (vereringeelundite haigused, pahaloomulised kasvaja, vigastused, sh tööõnnetused ja lähisuhtevägivald).</p> <p>Esineb palju ülekaalusust ja regulaarne liikumisharjumus puudulik, suitsetajate arv suur (sh suitsetavad rasedad).</p> <p>Maakonna täiskasvanud elanikkonna tervisekäitumise indikaatoreid ei koguta regulaarselt – trende keeruline jälgida.</p> <p>Tööhõive määr on väike.</p> <p>Suhtelise vaesuse määr suur.</p>	<p>Kõik valdkonnad, v.a lasteaid ja eakate sotsiaalteenused</p>	<p>Täpne tervisekäitumise riskigrupi määratlemine ja vastavalt sellele ennetustegevuste planeerimine.^{3,9}</p> <p>Muutuste saavutamiseks on vaja kompleksseid tegevusi – eraldiseisvate üksiktegevustega (näiteks ainult teavitamine) on väga väike tõenäosus saavutada inimeste käitumises olulisi ja püsivaid muutusi.¹ Kompleksed, elanike tervisekäitumist muutvad tegevused eeldavad esmalt vastutuse võtmist (VIROL, KOV-id), eesmärgi täitmise alustamise (poliitilist) otsust, kogukonna (ühingud, külanemad) ja erinevate koostööpartnerite kaasamist.</p> <p>Tervisesekumiste planeerimisel tuleb lähtuda tõendus põhjustest tavadest.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Toitumisharjumuste muutmiseks soovitatakse keskkonnamuutusi, mis teevad valiku lihtsaks (kogukonna turg, aiamaad, söömise võimalused tööl jne), sihitud teavitustöö ja individuaalsete oskuste täiendamist. • Liikumisharjumuste muutmisel on oluline mugavdada füüsilist keskkonda, valikut peab olema lihtne teha, piltlikult „komistad spordirajale“. Hästi toimivad ka ebatraditsioonilised koostööprojektid, näiteks perearsti koostöö kohalike spordiklubidega – inimene suunatakse klubi juurde. • Suitsetamisharjumuse e muutmiseks on oluline jõuda sõbralike lepeteni ettevõtjatega, kes saavad seda oma territooriumil suunata. Avalike, silmatorkavate teavitussiltide püstitamine ja loomulikult individuaalne lähenemine nõustamiskabineti kaudu (Rakvere haiglas nõustamiskabinetid olemas). • Vaimse tervise toeks on esmane sotsiaalse sidususe tagamine (pere, sõbrad, töö, kogukond), toetav füüsiline keskkond (avalikud rohe- ja puhkealad ning ühistransport jne), sõltuvusainete kättesaadavuse vähendamine ja kaasamine vabatahtlikusse töösse.¹ Terviseteadvustustööks (tervisekäitumise muutus, turvalisus, sh tööohutusnõuete täitmine jne) kasutada juba hästi toimivaid võrgustikke TET, TEL, TEK. Lisaks annab võrgustikutöö võimaluse jagada häid tavasid, uusi ideid ja kontakte. <p>Koostööpartnerite regulaarne ühistegevus erinevate sõeluuringute võimalusest Rakvere haiglas.</p>

Vanus	Terviseriskid ja -probleemid	Otseselt seotud valdkonnad	Arengu planeerimisel oluline, et tagada tervises võrdsed võimalused
<p>65–74 eluaastat</p> 	<p>Selles vanusegrupis on juba üle pooltel inimestel terviseprobleem, mis tingib erinevaid tegevuspiiranguid.</p> <p>Peamised terviseprobleemide tekitajad on südame- veresoonehaigused, valu ja masendus/depressiivsus⁸.</p> <p>Selles vanusegrupis on 28,5% (SHARE 2013) inimestest majanduslikult aktiivsed. Maakonna 65+ elanikkonna tervisekäitumise indikaatoreid ei koguta regulaarselt – trende keeruline jälgida.</p> <p>Üha suurenev sihtgrupp kõigi tegevusvaldkondade jaoks, mis omakorda loob olukorra, et ei suudeta vajalikul määral (võrdsel tingimustel) või üldse pakkuda erinevaid tugiteenuseid (hooldusteenused, sotsiaalne sidusus, ennetustegevused jne).</p>	<p>Kõik valdkonnad, v.a lasteaed, kool ja noorsootöö</p>	<p>Täpne sihtgrupi kaardistamine ja riskigruppide määratlemine ning vastavalt sellele (ennetus) tegevuste planeerimine.^{3,9}</p> <p>Eaka aktiivsuse toetamine ja säilitamine järgmistel meetoditel.</p> <ul style="list-style-type: none"> Eakate tööhõive suurendamise propageerimine ja võimaldamine. Sotsiaalse isolatsiooni vältimiseks tagada paikkonnas olemasolevate võrgustike ja teenuste läbimõeldud tugi (paikkonna raamatukogud, kultuuri- ja seltsimajad, koolid, Rakvere haigla, lasteaiad, ühis- ja sotsiaaltransport jne). Nõustamisteenuste lihtne kättesaadavus (abivahendite kasutamise erinevad võimalused või kuulmislangusealane nõustamine, mille seost sotsiaalse isolatsiooniga sageli ei tajuta). Keskendumine asjakohase teabe ja sekkumiste suunamisele vanemaealistele. <p>Oluline on toetada eakate füüsilise vormi säilitamist (näiteks tasakaaluharjutused, näpunäited kergeks jõutrenniks käepäraste vahenditega jne).</p> <p>Tähtis on ka eakate vigastuste ennetamine ja turvalisuse edendamine, seejuures on äärmiselt oluline oskuste ja kodukeskonna ümberkujundamine vastavalt ealiste iseärasustele.</p> <p>Ruumilise ja ühis- või sotsiaaltranspordi planeeringu puhul võtta enam arvesse aspekte, mis toetaksid vanemaealiste liikumist, tervist ja heaolu ning väldiks isolatsiooni sattumist ja vigastuste tekkimist. Näited ruumiliseks planeerimiseks – madalad äärekivid, selgesti loetavad sildid ja viidad, istepinkide olemasolu avalikus ruumis jne. Näited transpordiks – sõidugraafikud peaksid toetama sageli külastatavate asutuste, nagu apteek, perearstikeskus, rahvamaja, kauplus vms, lahtioleku aegu.^{1, 11}</p> <p>Sotsiaalvaldkonna arendamine maakondade ja valdkondade koostöös. Taastusraviteenuste, omastehoolduse jm sotsiaalvaldkonna tugiteenuste olukorra hindamine ja vajadusel muudatuste planeerimine.</p> <p>Seejuures oluline teadvustada (küla)kogukonna toe olemasolu⁵.</p>
<p>75+ eluaastat</p> 	<p>Selles vanusegrupis terviseprobleemid ja sellest tulenevad tegevuspiiranguid süvenevad veelgi.</p> <p>Südame-veresoonehaigused ja erinevad dementsussündroomid süvenevad.</p> <p>Puudub täpne ülevaade üksi elavatest eakatest. Maakonna eakate tervisekäitumise indikaatoreid ei koguta regulaarselt – trende keeruline jälgida.</p> <p>Selles vanusegrupis on 4,5% (SHARE 2013) inimestest majanduslikult aktiivsed. Erinevate tugiteenuste puudumine või puudulik kättesaadavus.</p>		

Kasutatud allikad

1. Aaben, L. (2015). Kuidas edendada elanike tervist ja ennetada haigusi? 65 ideed kohaliku tasandi organisatsioonidele. Tervise Arengu Instituut.
2. Aaben, L., Nurm, Ü.-K., Paat-Ahi, G., Veldre, V., Sikkut, R., Kallavus, K. (2017). Rahvastiku tervise arengukava 2009–2020 vahehindamine. Uuringu koondraport. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.
3. Bartholomew, K., Parcel, G.S., Kok, G. (2011). Planning Health Promotion Programs: An Intervention Mapping Approach. Website. <http://www.interventionmapping.com/> (20.06.2018).
4. Kuusepalu, P., Vain, M., Haldna, L. (2016). Kas tervishoiu korraldus tagab, et haiged lapsed leitakse üles ja suunatakse õigel ajal nende vajadustele vastavale ravile? Riigikontroll. Eesti Arst 95(11):705–707.
5. Laverack, G. (2011). Tervisedenduse praktika. Võimestunud kogukondade loomine. Tervise Arengu Instituut.
6. Lõhmus, L., Varava, L. (2006). Terviseiga seotud eeldused ja tingimused koolieelsetes lasteasutustes. Tervise Arengu Instituut.
7. Metsoja, A., Nelis, L., Nurk, E. (2018). Euroopa laste rasvumise seire. Eesti 2015/16. õa uuringu raport. Tervise Arengu Instituut.
8. Saks, K., Kalda, R., Kolk, H., Kree, S. (2015). Eaka elanikkonna tervisevajaduste piirkondlik hindamine (EAKAS). Tartu Ülikool.
9. State of Health in the EU. Eesti. Riigi terviseprofiil 2017.
10. Tervise Arengu Instituut „Maakonna tervise ja heaolu ülevaade 2018. Lääne-Virumaa.“ Website. http://www.terviseinfo.ee/images/M_images/L22ne-Virumaa_terviseylevaade_2018.pdf (20.06.2018).
11. Tervise Arengu Instituut. (2018). Maakonna tervise- ja heaoluprofiili juhendmaterjal.
12. Uuetoa, M. 2015. aasta vigastushaigestumuse ja –surmade analüüs. Sotsiaalministeerium.
13. Varjas, J. (2015). Laste ennetav tervisekontroll kuni 7-aastastel lastel. Sihtuuring. Terviseamet.

10. Lääne-Viru tervise- ja heoluprofiili planeerimise protsess ja ülesehitus

Elo Paap
Tervisedendaja, OÜ HeaOLE

Lääne-Viru tervise- ja heoluprofiil oli maakonna erinevate valdkondade koostööprojekt. Projekti kutsus ellu Lääne-Viru Omavalitsuste Liit (VIROL) eesmärgiga saada ülevaade paikkonna inimeste ning keskkonna tervisest, heolust ja turvalisusest. Nimetatud kaardistus andis sisendi maakonna arengukava koostamisse ja tervisedenduse valdkonna tegevuste planeerimisse.

Algamine

VIROL kutsus uues koosseisus kokku maakonna tervisenõukogu. Nõukogu istung toimus 22.02.2018. Otsustati, et tervisenõukogu algatab Lääne-Viru

tervise- ja heoluprofiili koostamise. VIROLi juhtkond ja tervisenõukogu andis oma poliitilise toetuse protsessi algatamiseks ning protsessijuhi leidmiseks ja kinnitamiseks.

Kaasamine ja meeskonna koondamine

VIROLi turvalisuse ja rahvatervise spetsialist ning profiili protsessijuht kaardistasid võimalikud koostööpartnerid ning tegid neile ettepaneku osaleda profiili koostamise protsessis. Kaardistuse põhimõtte oli, et saaks kaasatud võimalikult lai spekter spetsialiste maakonna erinevatest eluvaldkondadest.

Tabel 1. Olulisemad tegevused profiili koostamisel

Kuupäev	Tegevus	Lisainfo
04.04.18	I koosolek	Kohtumisel otsustati profiili struktuur, maht, vastutajad. Kinnitati juhtgrupp ja meeskond ning edasine tegevus- ja kommunikatsiooniplaan.
5.–13.04.18	Lisaekspertide kaasamine	I koosolekul katmata valdkondadele ekspertide leidmine.
05.–24.04.18	Andmete esitamine	Valdkonna vastutajad koondasid, kirjeldasid ja esitasid andmeid.
08.05.18	II koosolek	Andmemahu ammendavuse ülevaatamine. Räägiti lahti analüüside ulatus ning soovitusel valdkonna tegevuste ja nõrkuste kaardistamiseks. Lisaks toimusid valdkonna vastutajatel individuaalsed konsultatsioonid protsessijuhiga.
09.–29.05.18	Andmete analüüsimine	Valdkonna vastutajad analüüsisid ning kaardistasid valdkonna tegevused ja nõrkused.
12.06.18	III koosolek, konsultatsioonid	Analüüside kommenteerimine ja tegevuste-nõrkuste ülevaatamine. Individuaalkonsultatsioonid.
13.–28.06.18	Profiilmaterjalide esitamine	Protsessijuht konsulteeris juhtgrupiga, et esitatu vastaks ootustele. Profiilmaterjalide tähtaeg.
Juuni, juuli 2018	Dokumendi küljendamine ja levitamine	Materjal küljendati dokumendiks. Profiili levitamine meeskonnale ja üldsusele.

Lääne-Virumaa tervisedenduse tegevuskava koostamine

Augustis levitati jätkuvalt terviseprofili ning kutsuti paikkonna inimesi arengupäevale.

Arengupäevale kutsuti profiili meeskond ja hulgaliselt koostööpartnereid erinevatest eluvaldkondadest.

Arengupäev toimus 12.–13.09.2018. Arengupäeva eesmärk oli selgitada paikkonna tervise- ja heaoluprobleeme ning probleemseid sihtrühmi. Lisaks sõnastati valdkonna pika- ja lühiajalised eesmärgid ning koostati tervisedenduse valdkonna nelja-aastane tegevuskava.

Lääne-Viru tervise- ja heaoluprofiil ning tervisedenduse tegevuskava esitati avalikkusele ja koostööpartneritele esitlemiseks 15.10.2018.

Tegevuskava järjepidev ellurakendamine ja hindamine

Protsess on käivitatud. Koostatud on profiili ja tegevuskava rakendamise kava.

Täna kogus Lääne-Virumaa tervise- ja heaoluprofiili koostamise meeskonda, kes panustas oma energiat, teadmisi ja aega! Selle töö tulemusel valmis suurepärase dokument, mis loob eeldused maakonna inimeste tervisliku ja turvalise elukeskkonna järjepidevaks ja süsteemseks arenguks.

Elo Paap
Lääne-Virumaa tervise- ja heaoluprofiili protsessijuht

